

BARN I NORGE 2025

Kampen for et trygt, godt og inkluderende skolemiljø for alle

Systemiske mangler og muligheter i arbeidet mot mobbing

«Vi burde lære fra tidlig alder å tenke: Hva godt har du gjort for noen i dag?»

Jente, 20 år

**Voksne
for Barn**

Utgiver: Voksne for Barn

ARBEIDSGRUPPE *Generalsekretær Signe Horn (ansvarlig redaktør)*
Tora Ween, faglig rådgiver skole (Drømmeskolen/Supportgrupper i skolen)
*Marita Gallefoss, faglig rådgiver skole (Zippys venner/Eples venner/Passport/
Inkluderende SFO/Nærværsskolen)*
*Rune Berglund Steen, avdelingsleder kommunikasjon, samfunnskontakt og
brukermedvirkning (prosjektleder)*

Design &

Grafisk produksjon: Lill-Ann Ellegård, Grafisk Form as

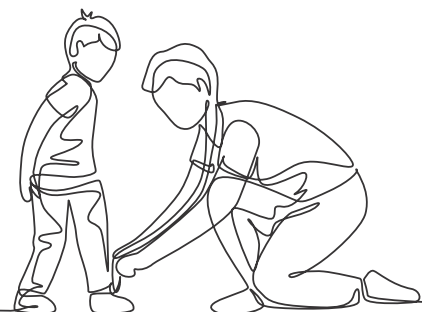
Fotografi/illustrasjon: colourbox.com, Adobe Stock og istock.com

ISBN: 978-82-8443-027-0 (PDF)

Innhold

Forord	4
Oppsummering og anbefalinger	6
Hovedfunn: elever	7
Hovedfunn: lærere	8
Hovedfunn: foresatte	10
Anbefalinger	11
Definisjoner, metode og gjennomføring	14
«Mobbing» og «krenkelser»	15
Den kvantitative undersøkelsen	15
De kvalitative undersøkelsene	16
Håndtering av krenkelser	18
Elevenes opplevelse	19
Lærernes opplevelse	21
De foresattes opplevelse	23
Skoleledernes opplevelse	25
Kompetansebehov	28
Læreres kompetanse om skolemiljø og krenkelser	29
Tydeliggjøring av «krenkelser»	30
Hva er en trygg voksen?	31
Råd og innspill fra barn og ungdom	32
Grunnleggende rutiner	40
Systemer for å fange opp krenkelser	41
Handlingsplaner	41
Systemiske tiltak	42
Rutiner for samarbeid med SFO/AKS	44

Det systematiske arbeidet med skolemiljø	46
Arbeid for et fellesskap med trygghet og inkludering	47
Opplevelse av skolehverdagen	50
Inkluderende tiltak	52
Skole-hjem-samarbeidet	58
Involvering av foresatte	59
Kjennskap til plikter og rettigheter	62
Elever i sårbare livssituasjoner	64
Supportgrupper i skolen	66
Samfunnsøkonomiske kostnader av mobbing i grunnskolen	69
Undersøkelsen	70
Sammendrag fra Menon Economics	70

Forord

Det store flertallet av norske barn har det godt i skolen, og opplever skoletiden som preget av trygghet og fellesskap, læring og lek. Dessverre er det ikke slik for alle. Alt for mange barn og unge opplever at skoledagen i stedet er forbundet med uro, frykt og ydmykelse. I tillegg til å være ødeleggende både for barnas psykiske helse her og nå og for skolen som læringsarena, er det snakk om opplevelser som kan gjøre alvorlig skade på hele livsløpet. Vi kan ikke leve med at barn utsettes for psykisk og /eller fysisk vold allerede i barneskolen som i mange tilfeller setter varige spor..

Tallene fra både Elevundersøkelsen og UngData er en årlig bekreftelse på at mobbing forblir en alminnelig del av den norske skolehverdagen for svært mange barn og unge. Selv om mange skoler jobber godt og strukturert, og selv om mange skoleledere, lærere og andre skoleansatte legger både faglighet og hjerte i å skape gode dager for elevene, er det mange elever som ikke opplever skolen som et godt, trygt og inkluderende sted, slik de har krav på.

Årets Barn i Norge-rapport tar for seg systemiske mangler og muligheter i arbeidet mot mobbing. Målsetningene er å identifisere mangler i dagens situasjon, løfte en konstruktiv forståelse av mobbing og peke ut løsninger og viktige tiltak. Hvilke konkrete utfordringer går igjen i arbeidet med å forebygge og håndtere mobbesaker? Hvilke systemer og rutiner bør være på plass? Hva sier barna selv er den hjelpen som virker best?

På oppdrag fra Voksne for Barn har Respons Analyse AS gjennomført en omfattende kvantitativ undersøkelse rettet mot både elever, foresatte og lærere, hvor ca. 2700 respondenter har deltatt. Denne er supplert med flere kvalitative undersøkelser gjennomført av Voksne for Barn, rettet mot elever i ulike aldersgrupper og skoleledelse. På dette grunnlaget peker vi på både positive og negative sider ved skolenes systemiske arbeid mot mobbing i dag.

Samtidig som rapporten bekrefter det gode arbeidet som gjøres på mange skoler og av mange skoleansatte, er et gjennomgående funn at en betydelig andel skoler ikke gjennomfører tiltak som kan være viktige i arbeidet med et trygt og godt skolemiljø. Et annet sentralt funn er at et flertall av elevene som har blitt utsatt for mobbing, ikke opplever at skolen har hjulpet dem godt eller raskt, eller engang stanset krenkelsene.

Flere av Voksne for Barns tiltak er innenfor skolen. Vi driver skoletiltak for livsmestring og psykisk helse gjennom Zippys Venner, Eples venner og Passport i barneskolen, og gjennom Drømmeskolen i ungdomsskolen og på videregående. I tillegg har vi Supportgrupper i skolen, et mer målrettet tiltak for å håndtere krenkelser og styrke inkludering, samt Nærværsskolen, en arbeidsmodell for å forebygge alvorlig skolefravær.

Fordi store deler av vårt arbeid er rettet mot skolen, er vi spesielt opptatt av hvordan vi kan jobbe for å gjøre denne arenaen best mulig for alle elever. Et trygt og godt skolemiljø innebærer at elevene skal føle at skolen er et godt sted, at de trives, at de er inkludert i elevgruppen og at de opplever tilhørighet i fellesskapet. Trygghet innebærer også vissheten om at skolen tar grep dersom noe skulle oppstå.

Det er viktig å ha med seg at Norge har relativt lave mobbetall sammenlignet med de fleste europeiske land. Det viser at vi har gjort mye riktig. Det er selvsagt heller ikke slik at vi noen gang vil komme all mobbing til livs. Det er umulig for skoleansatte å få med seg alt, å tolke alle hendelser riktig, eller alltid å gjøre riktige valg i møte med situasjoner som kan være krevende. Det er også grenser for hva slags verktøy skoleansatte har i verktøykassa. Noe av det viktigste denne rapporten ønsker å rette søkelyset mot, er imidlertid at det stadig er en del grunnleggende tiltak som mange skoler ikke har iverksett.

I tillegg til skaden det utgjør for det enkelte barn, kommer de betydelige samfunnsøkonomiske konsekvensene. På oppdrag fra Voksne for Barn har Menon Economics estimert de langsiktige samfunnsøkonomiske konsekvensene av mobbingen som oppleves av dagens elever på 5.-10. trinn, til å være mellom 16 og 65 milliarder. Det sier noe viktig om alvoret, siden dette er snakk om den samlede prislappen på skadede og ødelagte liv. Regnet om til en gjennomsnittskostnad per skole er summen på mellom 5,9 og 24,1 millioner, noe som gir et viktig perspektiv på hvilke økonomiske ressurser samfunnet kunne prioritert å bruke på forebygging og tidlig innsats.

Det tydeliggjør også at det, i et samfunnsøkonomisk perspektiv, er rom for en betydelig satsning på kampen mot mobbing – rett og slett et løft på tvers av skolesektoren for bedre rutiner, mer kompetanse og økte ressurser i møte med et alvorlig og ødeleggende samfunnsproblem.

Ingen rapport kan løse utfordringene med mobbing. Det er imidlertid flere konkrete lærdommer å hente ut av disse undersøkelsene som vi håper vil bidra til at mange skoler tar en ny gjennomgang av sitt eget arbeid for å styrke rutinene og øke kompetansen i kampen mot et av de største og mest ødeleggende problemene i barn og unges liv.

Jeg ønsker å rette en varm takk til både elever, foresatte, lærere og skoleledere som har bidratt med sine erfaringer og innspill. For mange av dem som har bidratt, spesielt barn og unge, er det snakk om erfaringer som representerer noe av det aller vondeste og vanskeligste de har opplevd. Vår takknemlighet for at de har delt med oss er desto større.

God lesning, og lykke til med arbeidet!

Signe Horn,
generalsekretær, Voksne for Barn

Oppsummering og anbefalinger

Nedenfor oppsummeres de viktigste funnene i den kvantitative undersøkelsen som er gjennomført av Respons Analyse på oppdrag fra Voksne for Barn blant ca. 2700 elever, lærere og foresatte.

Hovedfunn: Elever

Håndtering av mobbesaker – elever som har vært utsatt for mobbing

- › Blant elevene som har opplevd mobbing, svarer et stort flertall gjennomgående negativt på sin opplevelse av skolens håndtering.
- › 63% opplevde ikke at skolen raskt prøvde å hjelpe, mot 28% som opplevde det slik.
- › 59% opplevde ikke at skolen gjorde det de kunne for at de skulle ha det bra, mot 35% som opplevde det slik.
- › 62% opplevde ikke at de fikk være med på å bestemme hvordan skolen skulle hjelpe, mot 28% som opplevde det slik.
- › 67% opplevde ikke at skolen fikk mobbingen til å slutte, mot 26% som opplevde det slik.

Håndtering av mobbesaker – elever som har utsatt andre for mobbing

- › Blant elevene som har utsatt andre for mobbing, er svarene noe mer positive, men det er stadig langt flere som svarer negativt enn positivt.
- › 49% opplevde ikke at skolen raskt prøvde å få dem til å slutte, mot 39% som opplevde det slik.
- › 52% opplevde ikke at skolen fikk dem til å slutte med mobbingen, mot 31% som opplevde det slik.
- › 57% opplevde ikke at skolen gjorde det de kunne for at de skulle ha det bra, mot 41% som opplevde det slik.

Hjelp mot mobbing

- › De fleste vet hvem som kan hjelpe hvis de blir mobbet (78%). Hver femte svarer imidlertid at de ikke vet det (20%). Andelen er høyest på ungdomsskolen; her svarer 26% at de ikke vet hvem som kan hjelpe dem hvis de blir mobbet.
- › 28% av elevene oppgir at læreren ikke har fortalt hvordan man kan få hjelp mot mobbing.
- › Et klart flertall tror at skolen vil hjelpe hvis de blir utsatt for mobbing (72%), men et stort mindretall opplever det ikke slik (26%). Andelen som svarer negativt, er markant høyere blant dem som har opplevd å bli mobbet (41%).

Opplevelse av trygghet

- › De fleste elevene på ungdomsskolen opplever at skolen jobber godt for at elevene skal ha det trygt og godt på skolen (74%), men ca. en fjerdedel opplever at den ikke gjør det (24%).
- › Et klart flertall føler seg trygge på barneskolen (78%), mot 20% som ikke opplever det. Tallene er nesten identiske for ungdomsskolen.

Hjelp til fellesskap

- › Et klart flertall av elevene opplever at lærerne hjelper dem, så alle har noen å være sammen med (61%). Det er store forskjeller i svarene: 79% i barneskolen og 45% i ungdomsskolen har svart positivt på dette. Samtidig som ungdomsskolen skiller seg klart negativt ut, har så mye som én av fem i barneskolen svart at de ikke opplever at lærerne hjelper med dette.

- › De langt fleste i barneskolen (88%) opplever at de vet hvordan man kan hjelpe andre til å føle seg inkludert i klassen.
- › Elevene mener at de viktigste aktivitetene skolen kan gjennomføre for at alle skal ha noen å være sammen med, er å arrangere leker eller spill i friminuttene som mange kan være med på, at skoleansatte hjelper i friminuttene hvis noen er alene, at man har felles aktivitetsdager på skolen og at man har samarbeidsøvelser/team-building i klassen.

Hovedfunn: Lærere

Lærerstudiet, kompetanse og kapasitet

- › Kun et mindretall av lærerne opplever at de lærte nok om arbeid med et inkluderende skolemiljø/klasse miljø (19%) og om håndtering av krenkelsers (9%) på lærerstudiet. Store flertall – henholdsvis 78% og 88% – opplever at de ikke lærte nok.
- › 82% av lærerne opplever at de har de metodene og den kompetansen de trenger for å kunne skape et inkluderende klasse miljø/skolemiljø, mot 17% som opplever at de ikke har det.
- › 67% opplever at de har de metodene og den kompetansen de trenger for å kunne håndtere saker med krenkelsers mellom elevene, mot ca. en tredjedel som opplever at de ikke har det (32%).
- › Et klart flertall opplever at de har behov for at det tydeliggjøres hva det betyr at en elev blir utsatt for krenkende oppførsel etter opplæringsloven § 12-3 (56%).
- › Kun 38% av lærerne opplever at de har tilstrekkelig med tid for å skape et inkluderende klasse miljø/skolemiljø, mot 61% som opplever at de ikke har det.

Systematisk arbeid med miljø

- › De langt fleste lærere opplever at skolen deres jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø (89%) og et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte (90%). Ca. hver tiende lærer opplever imidlertid at skolen ikke jobber systematisk for dette formålet.

Samarbeid med foresatte

- › Et nokså stort mindretall av lærerne anser at skolen ikke jobber systematisk med å involvere foresatte i arbeidet for et godt skolemiljø (29%) eller i håndteringen av saker med krenkelsers mellom elevene (27%).
- › 72% av lærerne opplever at de har gode erfaringer med å involvere foresatte i arbeidet for et godt skolemiljø.
- › 66% av lærerne opplever at de har gode erfaringer med å involvere foresatte i håndteringen av saker med krenkelsers mellom elevene, men så mye som hver fjerde lærer oppgir at de ikke har slike gode erfaringer (24%).
- › Hele 42% av lærerne opplever at foresatte ikke samarbeider godt med skolen om å løse problemet når deres barn kan ha utsatt andre for krenkelsers. De primære grunnene som oppgis, er at foresatte plasserer ansvaret på skolen (81%) og/eller på medelever (76%), at de tar sitt eget barns parti (79%), eller at de bagatelliserer eller bortforklarer det som har skjedd (66%). 30% opplever at foresatte blir sinte eller utagerende, og 30% at foresatte ikke viser interesse for å samarbeid med skolen om problemet.

Handlingsplan

- › De langt fleste lærerne rapporterer at skolen har en handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø (90%). De fleste opplever også at handlingsplanen er en integrert del av skolens arbeid med skolemiljøet (82%), mens et nokså stort mindretall opplever at dette ikke er tilfelle (17%).
- › De fleste opplever at de kan komme med innspill til handlingsplanen (79%), mens et nokså stort mindretall ikke opplever dette (19%). Et flertall svarer at de ikke har regelmessig gjennomgang på teammøte (sammen med en leder) der de vurderer hvorvidt handlingsplanen fungerer tilfredsstillende (53%).
- › Nesten halvparten av lærerne opplever at handlingsplanen ikke omhandler foresattes rolle i tilstrekkelig grad (45%).

SFO/AKS

- › Bare et mindretall av lærerne i barneskolen (35%) oppgir at SFO/AKS deltar på overføringsmøte fra barnehage skole (for barn som har vedtak i barnehage).
- › 69% av lærerne i barneskolen oppgir at skolen har gode rutiner og systemer som bidrar til at nye elever tas imot og ivaretas på en god måte på SFO/AKS, mens 16% svarer negativt på dette. Hver fjerde lærer i barneskolen mener imidlertid at SFO/AKS ikke informeres godt om relevante elevsaker (24%).

Krenkelser på digitale plattformer

- › 42% av lærerne opplever krenkelser på skolens digitale plattformer som et problem, og kun 44% anser at skolen har gode systemer for å fange opp slike krenkelser. Dette skiller seg klart fra krenkelser på skolens fysiske områder, hvor 86% av lærerne opplever at skolen har gode systemer.

Rutiner og systemer

- › Lærerne rapporterer generelt at skolen har gode rutiner og systemer relatert til skolemiljø og krenkelser. Det er likevel verdt å merke seg at det er nokså store mindretall som ikke deler denne opplevelsen på flere punkter:
 - o Et stort mindretall av lærerne (37%) rapporterer at de ikke har ukentlige/ regelmessige teammøter hvor de tar opp og referatfører sammensatte elevsaker.
 - o 17% opplever at skolen ikke har gode rutiner og systemer som bidrar til at nye elever tas imot og ivaretas på en måte som gir et trygt og godt klassemiljø.
 - o 19% opplever at skolen ikke har en innarbeidet rutine for å kunne håndtere krenkelser raskt, 17% at skolen ikke har en rutine for å håndtere dem på en god måte, og 14% at de rent faktisk ikke blir håndtert på en god måte.
 - o 27% opplever at situasjoner knyttet til elever med tilbakevendende utfordringer ikke tas tak i.
 - o 23% opplever at det ikke jobbes godt med oppfølging av elever og klasser etter at skolen har klart å stoppe krenkelsene.

Hovedfunn: Foresatte

Systematisk arbeid for klasse-/skolemiljø

- › De fleste foresatte opplever at barneskolen jobber systematisk for å oppnå et godt klasse-/skolemiljø (83%) og et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte (82%). Det er likevel nokså store grupper som ikke opplever det slik (henholdsvis 17% og 18%). Markant flere foresatte til barn som har opplevd krenkelser i barneskolen, har en negativ opplevelse av dette, sammenlignet med foresatte til barn som ikke har opplevd krenkelser.
- › Man finner tilsvarende på ungdomsskolen, bare at foresatte med barn som har opplevd krenkelser, langt oftere har en negativ opplevelse av skolens arbeid.

Kjennskap til plikter og rettigheter

- › Hver fjerde forelder er ikke kjent med skolens plikter når en elev utsettes for krenkelser (24%), og enda litt flere er ikke kjent med elevens rettigheter (29%).

Foresatte til barn som har opplevd krenkelser

- › Blant foresatte med barn som har opplevd krenkelser i barne- eller ungdomsskolen, er det (dels markant) flere foresatte som rapporterer en negativ opplevelse av skolens håndtering enn en positiv:
 - o 47% opplevde at skolen ikke tok raskt tak i saken (mot 49% som gjorde det).
 - o 51% opplevde at skolen ikke håndterte saken på en god måte (mot 45% som gjorde det).
 - o 49% opplevde at skolen ikke utarbeidet en god aktivitetsplan (mot 39% som gjorde det).
 - o 56% opplevde at de foresatte ikke ble involvert i utformingen av innhold og tiltak i planene (mot 37%)
 - o 50% opplevde at skolen ikke involverte barnet i utformingen av innhold og tiltak i planene (mot 42%).

Foresatte til barn som har utsatt andre for krenkelser

- › Av foresatte med barn som har krenket andre barn i barne- eller ungdomsskolen, er svarene gjennomgående mer positive, med markante flertall som opplever at deres barn ble fulgt opp. Det er likevel også her store mindretall med mer negative opplevelser:
 - o 29% opplevde at skolen ikke tok raskt tak i saken (mot 68% som gjorde det).
 - o 36% opplevde at skolen ikke håndterte saken på en god måte (mot 60%).
 - o 40% opplevde at skolen ikke hadde en tett og god oppfølging av de foresatte (mot 57%).
 - o 36% opplevde at skolen ikke hadde en tett og god oppfølging av barnet (mot 59%).
 - o 31% opplevde at barnet ikke ble hørt (mot 65%).
 - o 36% opplevde at skolen ikke hjalp barnet (mot 60%).
 - o 39% opplevde at skolen ikke involverte barnet i utformingen av tiltak (mot 50%).

Anbefalinger

Anbefalingene våre bygger på kvantitativ og kvalitativ datainnsamling. Gjennom spørreundersøkelser og samtalegrupper har vi samlet innsikt i skolemiljøets utfordringer og mulige løsninger. For å sikre at anbefalingene både er empirisk forankret og bygger på faktiske erfaringer fra skolehverdagen, har vi lagt vekt på medvirkning fra elever, lærere, skoleledere og foresatte. Deres perspektiver og erfaringer har vært sentrale i utformingen, slik at anbefalingene skal gjenspeile reelle behov og oppleves relevante og gjennomførbare i praksis.

Lærernes utdanning og kompetanse

- › Lærerutdanningen må gi lærerstudentene bedre faglig grunnlag, inkludert konkrete metoder, for systematisk arbeid med et godt, trygt og inkluderende klasse- og skolemiljø og for å håndtere saker med krenkelser. Dette må også omfatte kompetanse på skole-hjem-samarbeid.
- › I lys av at så få lærere ser ut til å oppleve at de fikk den kompetansen og de verktøyene de trenger på dette området gjennom lærerstudiet, bør Utdanningsdirektoratet gjennomføre en egen kartlegging av hvordan undervisningen konkret kan og bør styrkes.
- › Skoleeier må øremerke midler til kompetanseheving og styrking av skolemiljøarbeidet, inkludert ressurser til miljøarbeidere og sosiallærere.
- › Skoleeier må øremerke midler for å sikre skolens tilgang til spesialpedagoger og andre fagpersoner som kan støtte tilpasset og individuelt tilrettelagt opplæring.

Handlingsplan

- › Alle skoler må ha en konkret og tydelig handlingsplan for å fremme et trygt og godt skolemiljø. Handlingsplanen må implementeres og jobbes med kontinuerlig og systematisk.
- › Handlingsplanen må skissere en jevnlig kompetanseheving for hvordan jobbe systematisk med et trygt og godt skolemiljø, og for håndtering av krenkelser.

Gjennomgang og kvalitetssikring av rutiner ved krenkelser

- › Skolen må jevnlig gjennomgå og kvalitetssikre rutineene, på både individ- og gruppenivå, for rask og effektiv håndtering av krenkelser. Dette skal sikre at rutineene er godt forankret, oppdaterte og fungerer etter hensikten. Gjennomgangene må være en fast del av skolens årshjul.
- › Skolen må sikre en systematikk hvor eleven som har blitt utsatt for krenkelser, blir hørt om hvilke tiltak hen selv mener er gode og hva hen tenker om skolens foreslåtte tiltak, og eleven må oppdateres om sakens utvikling (så langt personvernet tillater).
- › Skolen må ha helhetlige rutiner som sikrer at en krenkelsessak ikke kan regnes som avsluttet før eleven selv bekrefter 1) at krenkelsene har opphørt, og 2) at hen føler seg trygg og inkludert. Det må også settes inn videre systemiske tiltak for å sikre inkludering og trygghet på gruppenivå.
- › Skolen må ha helhetlige rutiner for oppfølging av både enkeltelever og skolemiljøet som helhet, også etter at krenkelsene har opphørt, i tråd med lovens

krav.

- › Skolen må sikre en systematikk hvor eleven som har utsatt andre for krenkelser, blir hørt om hvilke tiltak hen mener kan være gode, og får uttrykke sine tanker om skolens foreslåtte tiltak.
- › Skolen må ha faste og regelmessige teammøter (trinnmøter) for å følge opp tilbakevendende utfordringer i klassemiljøet og sammensatte elevsaker, inkludert både saker hvor elever utsettes for og elever utsetter andre for krenkelser.
- › Skolen må sikre at alle elever kjenner sine rettigheter og vet hvor de kan søke hjelp ved krenkelser. Dette bør gjennomgås regelmessig, som et absolutt minimum én gang hvert semester, og informasjonen må være både tydelig og forståelig for alle elever, og tilgjengelig gjennom skoleåret.
- › På faste teammøter eller fellestid må lærere i samråd med en leder drøfte hva som regnes som krenkende oppførsel etter opplæringsloven § 12-3, for å sikre felles forståelse og praksis og for å bidra til utvikling av profesjonsfellesskapet.
- › Gjennomgangen av funn fra skolemiljøundersøkelser må danne grunnlag for konkrete tiltak på både individ- og gruppenivå, og tiltakene må iverksettes kort tid etter at undersøkelsen er gjennomført.
- › Skolene må ha faste elevrådsmøter med reell innflytelse på skolemiljøtiltak, i tråd med barns rett til å bli hørt i saker som angår dem.

Digitale plattformer

- › Skolene må ha mulighet til å gjøre nødvendige tilpasninger i digitale løsninger for å ivareta elevenes trygghet og personvern, og nødvendige rutiner og systemer for å ivareta løpende trygghet på digitale plattformer.
- › Skolene må ikke ta i bruk, eller pålegges å ta i bruk, digitale verktøy eller plattformer der grunnleggende sikkerhet for elevene ikke er ivaretatt.

Felles opplegg for førsteklasinger

- › Skolen og SFO må ha et fastsatt opplegg for å ta imot nye elever i første klasse, med særlig vekt på fellesskap, inkludering og trygghet.
- › Skoler må inkludere SFO/AKS på overføringsmøtet fra barnehage til skole, for å sikre at SFO/AKS får viktig informasjon om barnas behov fra start.
- › SFO/AKS må inkluderes, på lik linje med skolen ellers, i rutine for informasjonsdeling om og oppfølging av klassemiljø og relevante elevsaker.

Fellesskap

- › Skolen og SFO må ha et system for å ta imot nye elever på en måte som sikrer inkludering, trygghet og en god oppstart.
- › Skolen må ha et fastsatt opplegg for å sikre sårbare overganger (1., 5., 8. trinn og Vg1), med særlig vekt på fellesskap, inkludering og trygghet. Disse overgangene er viktige, og skolens tiltak må bidra til en trygg og god oppstart.
- › Elevene må behandles som en ressurs i arbeidet med å fremme inkludering og fellesskap, for eksempel ved å involvere dem i planlegging og gjennomføring av leker og aktiviteter.
- › Skolen må sikre at det er nok synlige ansatte som hjelper elevene inn i fellesskapet i friminutt og overganger.

- › Skolen må ha et systematisk og helhetlig opplegg for å jobbe med sosiale og emosjonelle ferdigheter på alle trinn. Dette er viktig for å sikre at alle elever får det samme tilbudet.
- › Det må settes av mer tid gjennom skoledagen til lek og fysisk aktivitet. Dette er en anbefaling som elevene selv trekker frem som spesielt viktig.
- › Skolen må arrangere leker eller spill i friminuttene som mange kan være med på, hjelpe i friminuttene hvis noen er alene, ha felles aktivitetsdager på skolen og ha samarbeidsøvelser/team-building i klassen. Dette er tiltak elever selv framhever som viktige.

Helsesykepleiere

- › Det er behov for å styrke informasjonen om tilbudet fra helsesykepleierne, gjøre det lettere å sette opp avtaler på kort varsel (eller gjennom drop-in), og øke helsesykepleierens kapasitet og tilgjengelighet, slik at de i større grad blir tilgjengelige for støtte når behov faktisk oppstår.

Foresatte

- › Skolen må systematisk informere foresatte om hvordan det arbeides med skolemiljøet, elevenes rettigheter og skolens plikter, samt hvordan foresatte kan spille en konstruktiv rolle i å støtte barnas skolehverdag og bidra til et trygt miljø.
- › Skolen må aktivt bruke foreldremøtene til å tydeliggjøre skolens oppgaver, avgrense ansvarsområder og konkretisere foresattes rolle i skolemiljøarbeidet. En felles forståelse av ansvar og forventninger vil styrke samarbeidet og bidra til å forebygge misforståelser og unødvendige konflikter.
- › Skolens handlingsplan må i større grad omhandle foresattes rolle, med en tydelig plan for hvordan de skal inkluderes både i det brede arbeidet for et godt klasse- og skolemiljø og i håndteringen av saker med krenkelsler.
- › FAU må være en viktig ressurs i dette arbeidet ved å forankre skolens forventninger, legge til rette for dialog og styrke samarbeidet mellom skole og hjem.
- › Skolene må utarbeide klare forventninger til foresatte i saker hvor deres barn har krenket en annen elev. Disse forventningene må være lett tilgjengelige og kommuniseres gjennom skolens regelverk, foreldremøter og individuell oppfølging.

A young boy with brown hair, wearing a blue puffer jacket and dark pants, is sitting on a black backpack. He is looking down and to the right with a thoughtful expression. The background is a blurred indoor setting with large windows.

Definisjoner, metode og gjennomføring

Rapporten baserer seg på både en omfattende kvantitativ undersøkelse gjennomført av Respons Analyse, og flere kvalitative undersøkelser gjennomført av Voksne for Barn.

«Mobbing» og «krenkelseser»

Det finnes flere ulike forståelser og definisjoner av «mobbing». I vårt arbeid tar vi normalt utgangspunkt i den definisjonen som professor Ingrid Lund har gått inn for, nemlig «... handlinger fra voksne og/eller barn som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull deltaker i fellesskapet og muligheten til medvirkning».¹ Her ser man også på mobbing som et resultat av dynamikken i en gruppe eller klasse. Denne forståelsen ligger til grunn i det arbeidet vi gjør for å fremme inkludering og fellesskap gjennom de ulike tiltakene våre i skolesektoren.

Når vi for denne rapportens formål har foretatt undersøkelser rundt tematikken, har vi imidlertid tatt utgangspunkt i de relevante bestemmelsene i opplæringsloven. Det vil si at voksne – både lærere, skoleledere og foresatte – har blitt spurt om «krenkelseser», som er det sentrale begrepet i loven («krenkjande oppførsel»). I loven blir «mobbing» listet opp som et eksempel på «krenkjande oppførsel». For lærere og foresatte har dette i det kvantitative spørreskjemaet blitt konkretisert som følger:

Når vi i det følgende snakker om krenkelseser mellom elevene, dreier dette seg om krenkelseser etter opplæringsloven kapittel 12, tidligere 9 A, som inkluderer krenkelseser som mobbing, vold, diskriminering og trakassering eller indirekte krenkelseser som utestengning, isolering og baksnakking.

Elevene som har deltatt i den kvantitative undersøkelsen, har fått denne alternative formuleringen:

Når vi spør om mobbing i denne undersøkelsen, tenker vi både på mobbing som skjer fysisk på skolen, på skoleveien og på nettet (i sosiale medier). Mobbing inkluderer slag, spark, dytting, stygge kommentarer, baksnakking, utestengning, spre rykter og liknende.

Den kvantitative undersøkelsen

Respondenter

Bakgrunnen for den kvantitative undersøkelsen er å avdekke hvor godt det jobbes systemisk med skolemiljø og håndtering av krenkelseser i skolen, og hvordan dette oppleves i de tre målgruppene lærere, foresatte og elever. Undersøkelsen er gjennomført av Respons Analyse på oppdrag fra Voksne for Barn.

Undersøkelsen er utført som webundersøkelse mot Responspanelet høsten 2024. Det er tre målgrupper i undersøkelsen:

1. Lærere på barneskole og/eller ungdomsskole.
2. Foreldre og foresatte til elever som går på barneskole, ungdomsskole eller videregående skole.
3. Elever som går på barneskole (fra 5. trinn), ungdomsskole eller videregående skole.

Antall respondenter i de ulike målgruppene er:

1. 333 lærere
2. 1319 foresatte
3. 1057 elever

¹ Lund, Helgeland, Nome, Cameron, Godtfredsen & Kovac. De voksne så liksom bare forbi det hele. Holdninger, kunnskap og handlinger i arbeidet mot mobbing, og for et inkluderende miljø i barnehage og skole. Universitetet i Agder, 2015.

Metode

Den kvantitative undersøkelsen er gjennomført som en webundersøkelse, hvor en e-post-invitasjon med en unik lenke til et nettbasert spørreskjema ble distribuert mot deltakere i Responspanelet innenfor de tre ulike målgruppene. Elever er samlet inn både direkte og via foresatte (alle de yngste i alderen 10-14 år er samlet inn via foresattes samtykke).

Foresatte og elever er vektet på kjønn, alder og landsdel.

	Lærere (n=333)	Foresatte/foresatte (n=1319)	Elever (n=1057)
Kjønn			
Gutt/Mann	30%	51%	51%
Jente/Kvinne	70%	49%	49%
Landsdel			
Oslo og Akershus	20%	28%	25%
Innlandet	7%	7%	6%
Agder og Rogaland	14%	14%	16%
Vestlandet	18%	19%	17%
Trøndelag	8%	8%	9%
Nord-Norge	11%	10%	8%
Sør-Østlandet	22%	14%	18%

Målgruppens kjønn og bosetning.

De kvalitative undersøkelsene

De kvalitative undersøkelsene er gjennomført av Voksne for Barn, og består av følgende undersøkelser:

Fire samtalegrupper med elever på 5.-7. trinn

Vi har snakket med 24 elever på 5.-7. trinn på fire barneskoler ulike steder i landet i løpet av høsten 2024: Sandefjord, Trysil, Lyngen og Oslo kommune. Elevene på barneskolen deltok i fysiske samtalegrupper på skolene sine. Skolene fikk tilbud om å delta gjennom skoletiltakene våre og annet nettverk. Elevene meldte seg frivillig gjennom lærerne, og ble valgt ut på bakgrunn av engasjement og med samtykke fra foresatte. Elevenes innspill er anonyme, og generelle av karakter.

Tre elevmentorsamlinger

Høsten 2024 arrangerte vi tre elevmentorsamlinger for å undersøke hva som skal til for å skape en trygg og inkluderende skole som fremmer god psykisk helse og livsmestring. Til sammen deltok 55 elevmentorer fra vårt tiltak Drømmeskolen, fra 16 ungdomsskoler og seks videregående skoler i Kristiansand, Aurskog-Høland, Oslo, Nordre Follo, Gjøvik, Meløy, Mo i Rana og Hustadvika kommune. VfB gjennomførte en medvirkningsprosess ved bruk av PLA-metoden på tre ulike kafébord.

En samling i Ungt nettverk

I mai 2024 gjennomførte vi en samling i vårt tiltak Ungt nettverk, hvor det deltok 21 ungdommer i alderen 17 til 26 år, med bakgrunn fra alle deler av landet, og fordelt på 15 jenter og seks gutter. Mange av ungdommene i nettverket har opplevd ulike utfordringer i livet, inkludert utfordringer med skolemiljøet. Alle erfaringer og innspill er anonymisert.

To samlinger i ROM Ung – en modell for medvirkning på tjeneste- og systemnivå

ROM er en modell for brukermedvirkning, hvor vi inviterer fagpersoner i tjenestene og brukere og pårørende til en likeverdig dialog. Målet er tjenesteutvikling og økt tverrfaglig samarbeid. Mobbing og utenforskap var tema for en samling i ROM Ung i Larvik kommune i september 2024, hvor det deltok åtte pårørende/deltakere, i tillegg til ansatte i relevante tjenester og det regionale mobbeombudet. Det var også tema for en samling i Vestvågøy kommune i november 2024, hvor det deltok fire pårørende/deltagere og seks fagpersoner. Ungdommene som deltar på ROM Ung er mellom 13–24 år, og har foresatte eller andre pårørende som sliter med psykiske problemer, rus eller andre livsutfordringer, og/eller de har selv egne livsutfordringer. Alle erfaringer og innspill er anonymisert.

Et anonymt spørreskjema for skoleledere

Åtte skoleledere deltok i en begrenset, kvalitativ undersøkelse, som ble gjennomført via anonymiserte skjema i januar og februar 2025. Seks var skoleledere i barneskolen, én på ungdomsskolen og én på videregående. I alt ble ca. 50 skoleledere forespurt om å delta.

Rapportens begrensninger

Rapporten tar primært for seg krenkelser mellom elever, og i mindre grad krenkelser utført av lærere eller andre skoleansatte. Dette er selvsagt ikke mindre viktig, men det ville ha krevd en enda mer omfattende undersøkelse enn vi har hatt mulighet til å gjennomføre, siden det berører andre lovbestemmelser og behov for rutiner. De fleste anbefalingene vil uansett være like relevante uansett hvem som er opphav til krenkelsene.

Håndtering av krenkelsler

Bare et mindretall av elevene som utsettes for mobbing, og bare et mindretall av elevene som utsetter andre for mobbing, opplever at skolen tar raskt og godt tak i sakene eller at mobbingen opphører. Mange opplever heller ikke at de blir hørt i utformingen av tiltak. Elevene rapporterer om dårligere opplevelser enn både foresatte og lærere.

Elevenes opplevelse

Elevene som har deltatt i den kvantitative undersøkelsen, har fått den følgende formuleringen; derfor brukes begrepet «mobbing» (snarere enn «krenkelser») når vi beskriver elevenes opplevelser:

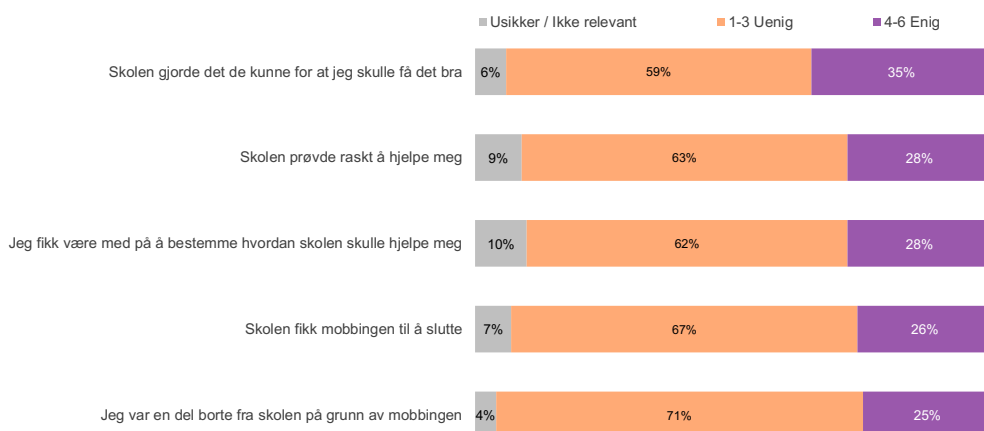
Når vi spør om mobbing i denne undersøkelsen, tenker vi både på mobbing som skjer fysisk på skolen, på skoleveien og på nettet (i sosiale medier). Mobbing inkluderer slag, spark, dytting, stygge kommentarer, baksnakking, utestengning, spre rykter og liknende.

Elever som har blitt utsatt for mobbing

Bare et mindretall av elevene som har blitt utsatt for mobbing, opplever at skolen håndterte saken godt. Samtidig som et markant flertall av lærere opplever at det jobbes godt med disse utfordringene i skolen, opplever et stort flertall av de berørte elevene at de ikke fikk den hjelpen de faktisk trengte. Det er et kraftig varsku.

Bare om lag én av tre elever som har vært utsatt for mobbing, opplevde at skolen gjorde det de kunne for at de skulle ha det bra (35%). I underkant av tre av ti er enige i at skolen prøvde å hjelpe dem raskt (28%), at de fikk være med på å bestemme hvordan skolen skulle hjelpe dem (28%) og at skolen fikk mobbingen til å slutte (26%). Hele 67% opplevde at skolen ikke fikk mobbingen til å slutte.

Som vi har skrevet tidligere, vil det være umulig for skoleansatte å forebygge alle krenkelser, eller å få med seg alt som skjer. Likevel trenger vi å ta inn over oss at et så klart flertall av elevene som oppgir at de har blitt utsatt for krenkelser, ikke har opplevd å få den hjelpen de hadde behov for og krav på.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må jevnlig gjennomgå og kvalitetssikre rutine for rask og effektiv håndtering av krenkelser, på både individ- og gruppenivå. Dette skal sikre at rutine er godt forankret, oppdaterte og fungerer etter hensikten. Gjennomgangen må være en fast del av skolens årshjul.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må sikre en systematikk hvor eleven som har

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til skolens håndtering av mobbingen, fra perspektivet til eleven som ble utsatt for mobbing (blitt mobbet av elever og/eller lærere/voksne på barne- og/eller ungdomsskolen) (n=349). Merk: Respondenten ble bedt om å svare for siste hendelse dersom vedkommende har blitt mobbet flere ganger.

blitt utsatt for krenkelsler, blir hørt om hvilke tiltak hen selv mener er gode og hva hen tenker om skolens foreslåtte tiltak, og eleven må oppdateres om sakens utvikling (så langt personvernet tillater).

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha helhetlige rutiner som sikrer at en krenkelsessak ikke kan regnes som avsluttet før eleven selv bekrefter 1) at krenkelsene har opphørt, og 2) at hen føler seg trygg og inkludert. Det må også settes inn videre systemiske tiltak for å sikre inkludering og trygghet på gruppenivå.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha helhetlige rutiner for oppfølging av både enkeltelever og skolemiljøet som helhet, også etter at krenkelsene har opphørt, i tråd med lovens krav.

Hjelper de voksne på skolen til når noen har det vanskelig?

Elevene føler at voksne ikke alltid bryr seg på en genuin måte, og at det kan være vanskelig å forklare hva de føler. Det er ikke alltid man føler at de voksne hjelper; de har ikke tid eller må fikse andre ting. Mange foretrekker å snakke med venner som forstår dem bedre. Noen ganger kan det hjelpe å si fra til foreldrene sine, og så snakker de med skolen.

«Jeg vil bare snakke med noen som skjønner hvordan det er! En venn liksom, som bare vet hvordan alt er. Jeg opplever ikke at det blir bedre å snakke med en voksen om det.»

«Jeg føler at de bare spør fordi de er nysgjerrige, de bryr seg ikke sånn ekte.»

«Og de voksne får ikke med seg alt. Og det kan være vanskelig å forklare til de voksne hva som faktisk skjedde eller hva du følte. Da kan den beste hjelpen være å hente noen andre du er trygg på eller er venn med – liksom ikke at man må snakke med akkurat den voksne.»

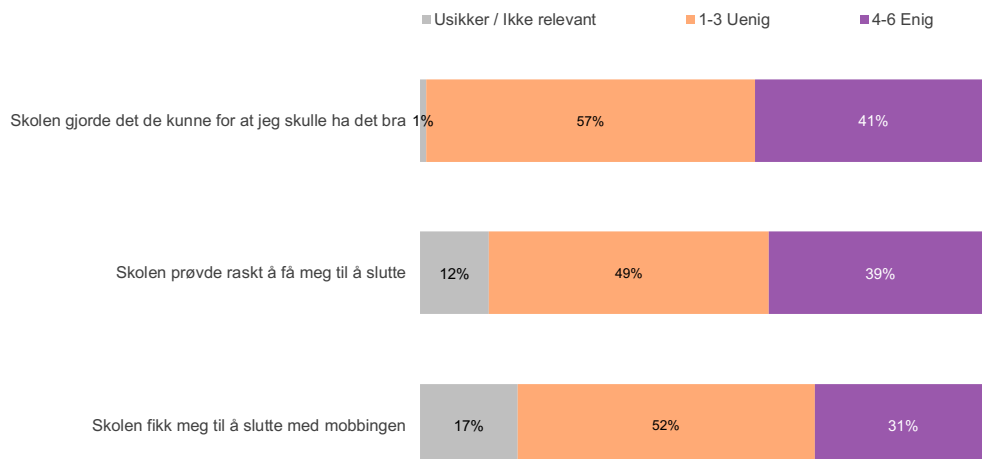
Fra gruppesamtaler med 5.-7.-klassinger.

Elever som har utsatt andre for mobbing

Funnene fra dem som har utsatt andre for mobbing, samsvarer med erfaringene til dem som selv har blitt utsatt for mobbing. Kun et lite mindretall opplevde at skolen håndterte situasjonen godt, selv om andelen var noe høyere blant dem som hadde utsatt andre for mobbing. Bare 41% opplevde at skolen gjorde sitt beste for at de skulle ha det bra, 39% at skolen raskt forsøkte å få dem til å avslutte mobbingen, og kun 31% at skolen faktisk klarte å få mobbingen til å stoppe.

Med andre ord opplever et stort flertall – både blant dem som har blitt utsatt for mobbing og dem som har utsatt andre for mobbing – at de ikke fikk den hjelpen de trengte. Disse to gruppene er de mest sentrale i undersøkelsen, noe som understreker alvoret i funnene.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må sikre en systematikk hvor eleven som har utsatt andre for krenkelser, blir hørt om hvilke tiltak hen mener kan være gode, og får uttrykke sine tanker om skolens foreslåtte tiltak.

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til skolens håndtering av mobbingen, fra perspektivet til eleven som har utsatt andre for mobbing (selv mobbet på barne- og/eller ungdomsskolen) (n=56). Merk: Respondenten ble bedt om å svare for siste hendelse dersom vedkommende har mobbet andre flere ganger.

Lærernes opplevelse

Mens store flertall av lærere svarer positivt, opplever et betydelig mindretall at skolen ikke har en innarbeidet rutine for å kunne håndtere krenkelser raskt (19%) og på en god måte (17%). Syv av ti lærere opplever at situasjoner knyttet til elever med tilbakevendende utfordringer tas tak i (71%), men hele 27% opplever det ikke slik. Også skoleledere som deltok i den kvalitative undersøkelsen, tok opp utfordringen med å klare å ha et kontinuerlig fokus på arbeidet mot krenkelser.

Sitat skoleleder: «Vi må løfte det opp mange nok ganger som et tema i fellesskapet og holde det varmt. Dette må ligge fast på skolens årshjul.»

Sitat skoleleder: «Noen ganger kan oppgavene/jobben med dokumentasjon og planer underveis i prosessen bli litt borte – og vi som ledere må huske på å sette det på agendaen slik at det blir en like naturlig del av hverdagen som jobben man gjør i f.eks. matte og norsk.»

72% av lærerne opplever at det jobbes godt med oppfølging av elever og klasser når skolen har klart å stoppe krenkelsene. Det er likevel viktig å merke seg at nesten hver fjerde lærer anser at det ikke jobbes godt med slik oppfølging.

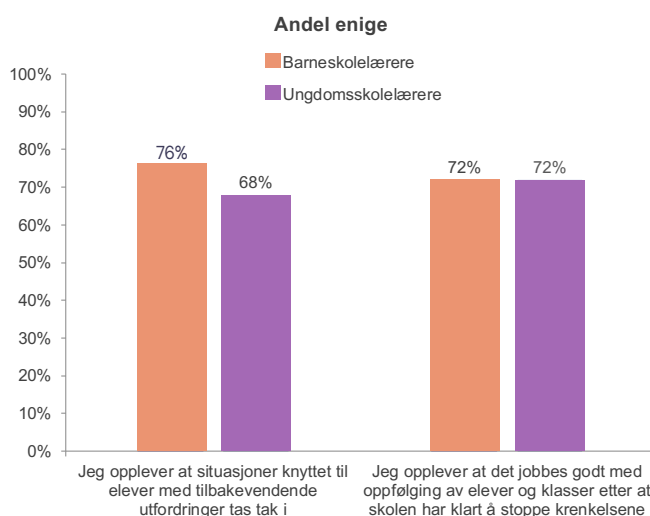
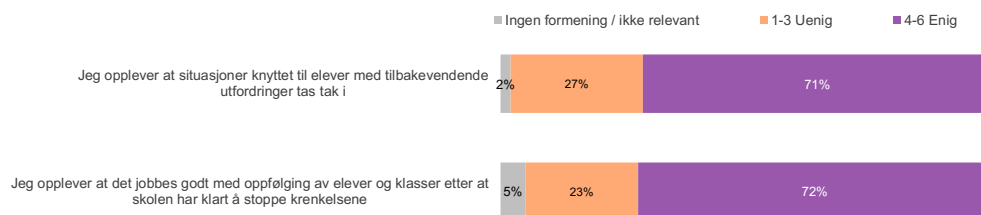
Det er viktig å huske at skolens forpliktelse ikke er begrenset til å stanse krenkelsene. Skolens aktivitetsplikt varer til eleven selv opplever skolemiljøet som trygt og godt igjen. Det kan være at eleven fortsatt kan trenge støtte i ulike situasjoner, og kanskje økt faglig tilrettelegging fordi hen har mistet undervisning som følge av mobbingen.

En nyere studie² viser at det er store utfordringer knyttet til oppfølging av elever og klasser etter at skolene har klart å stoppe krenkelsene. Studien peker på at tidligere forskning i stor grad har hatt fokus på den utsatte elevens situasjon, mens det i mindre grad har vært systematiske tiltak rettet mot klasse- og skolemiljøet. Dette understreker behovet for helhetlige og strukturerte oppfølgingsrutiner, ikke bare for den enkelte som har vært utsatt for mobbing, men også for å skape et trygt og inkluderende fellesskap for hele klassen.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha faste og regelmessige teammøter (trinnmøter) for å følge opp tilbakevendende utfordringer i klassemiljøet og sammensatte elevsaker, inkludert både saker hvor elever utsettes for og elever utsetter andre for krenkelser.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha helhetlige rutiner for oppfølging av både enkeltelever og skolemiljøet som helhet, også etter at krenkelsene har opphørt, i tråd med lovens krav.

→ **Voksne for Barn mener:** Skoleeier må øremerke midler for å sikre skolens tilgang til spesialpedagoger og andre fagpersoner som kan støtte tilpasset og individuelt tilrettelagt opplæring.

Enighet/uenighet i utsagn om knyttet til skolens håndtering av krenkelser, blant lærere (n=333).

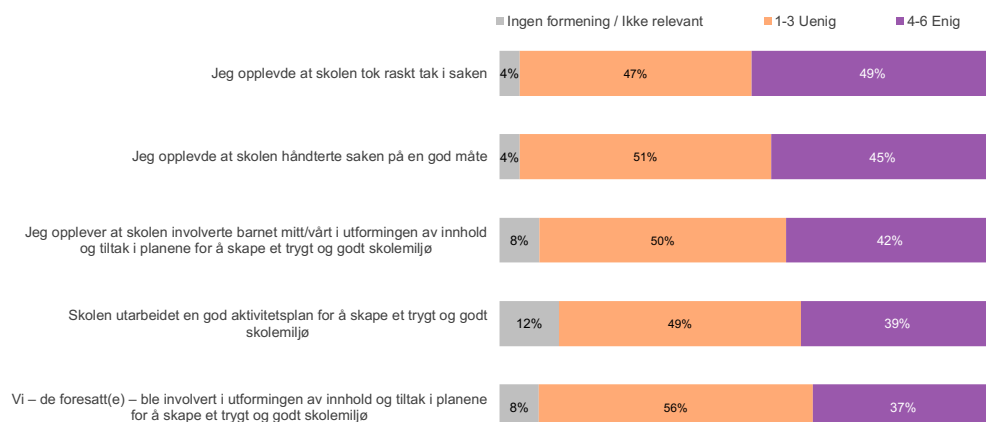
Andelen barneskolelærere (n=200) og ungdomsskolelærere (n=158) som er enige i utsagn knyttet til skolens arbeid for et trygt og godt klassemiljø, samt håndtering av krenkelser.

² Moi, A.L., Fandrem, H., Næss, K.A.B. et al. *Research Characteristics and Approaches Taken to Follow up with Students Exposed to Bullying: A Scoping Review*. Int Journal of Bullying Prevention (2024).

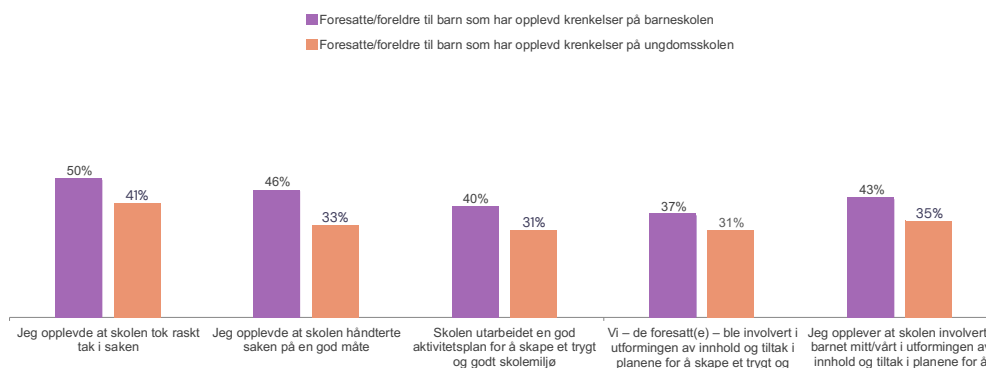
De foresattes opplevelse

Foresatte har generelt blandede erfaringer med skolens håndtering av krenkelser, og mange opplever den som verken spesielt god eller dårlig.

Bare et mindretall blant de foresatte opplever at krenkelser mot egne barn på barne- og/eller ungdomsskolen håndteres på en god måte. Tilnærmet halvparten opplever at skolen håndterte hendelsen raskt (49%), dernest at saken ble håndtert på en god måte (45%) og at skolen involverte barnet deres i utformingen av innhold og tiltak (42%). Færre opplever at de selv ble involvert i utforming av innhold og tiltak (37%) og at det ble utarbeidet en god aktivitetsplan (39%). Det var noe flere som opplevde at skolen håndterte sakene raskt enn at skolen ikke gjorde det (49% mot 47%), men på alle de øvrige spørsmålene var det markant flere som hadde en negativ opplevelse enn en positiv.

Det er signifikant færre foresatte til barn som har opplevd krenkelser på ungdomsskolen som er enige i påstandene. Dette kan indikere at krenkelser håndteres bedre på barneskolen enn på ungdomsskolen. Dette samsvarer med resultatene fra lærerne.

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til skolens håndtering av krenkelsen fra medelev(er), blant foresatte med barn som har opplevd krenkelser fra medelev(er) på barne- og/eller ungdomsskolen (n=618). Merk: Respondenten ble bedt om å svare for siste hendelse dersom det har vært flere krenkelser fra medelever.

Andel foresatte med barn som har opplevd krenkelser på barne- og/eller ungdomsskolen (n=514 & 244) som er enige i utsagn knyttet til skolens håndtering av krenkelsen fra medelev(er). Merk: Respondenten ble bedt om å svare for siste hendelse dersom det har vært flere krenkelser fra medelever.

Skolens håndtering av krenkelsler fra egne barn

Blant foresatte som har fått tilbakemelding om at deres barn har utsatt medelever for krenkelsler, er derimot et flertall positive til skolens håndtering av situasjonen. Flest er enige i at skolen tok raskt tak i saken (68%) og at barnet deres ble hørt (65%). Færre er enige i at skolen involverte barnet deres i utformingen av tiltak (50%) og at skolen hadde tett og god oppfølging av de foresatte (57%). Det er imidlertid store mindretall som hadde en negativ opplevelse.

Dette er et påfallende funn: Foresatte til barn som har utsatt medelever for krenkelsler, rapporterer i stor grad positive erfaringer med skolens håndtering, mens foresatte til barn som har blitt utsatt, i stor grad beskriver negative erfaringer.

Dette er i og for seg ikke unaturlig. Når skolen skal stanse krenkelsler, rettes enkelte av tiltakene direkte mot den som har stått for krenkelsene, for eksempel gjennom oppfølging eller veiledning. Slike tiltak er underlagt taushetsplikt og fremkommer ikke på aktivitetsplanen. Dette kan bidra til at det er denne eleven – og denne elevens foresatte – som opplever tette oppfølging. Samtidig kan skolens taushetsplikt og hensyn til personvern påvirke hvordan foresatte til barn som har blitt utsatt for krenkelsler opplever oppfølgingen. Begrenset tilgang til informasjon om hvilke tiltak som settes inn, kan bidra til en følelse av manglende involvering eller oppfølging.

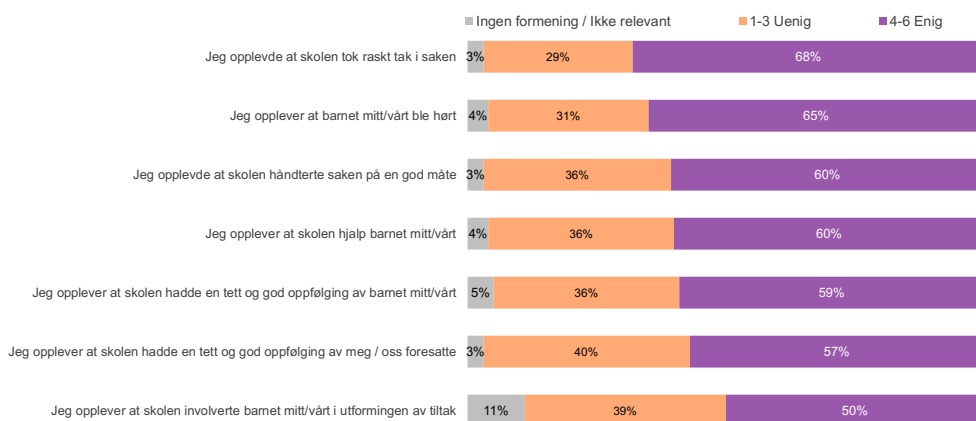
Dette skaper en betydelig utfordring: Foresatte med barn som har vært utsatt for krenkelsler opplever i mindre grad at deres barn blir godt ivaretatt – noe som nødvendigvis er det overordnede målet når man setter inn tiltak mot krenkelsler.

Spørsmålet er også om en del skoler i for liten grad prioriterer tiltak rettet mot eleven som har blitt utsatt for krenkelsene. Samtidig som det viktigste selvsagt er å stanse krenkelsene, må skolen ha helhetlige rutiner for oppfølging av både enkelt-elever og skolemiljøet som helhet. Dette innebærer systemiske muligheter for å sikre en varig bedring. Det er behov for et bredere spekter av tiltak som bidrar til å gjenskape trygghet for den utsatte eleven. Når mange foresatte eksempelvis opplever at verken de eller deres barn ble involvert i planene, kan det tyde på at fokuset på den utsatte eleven ikke har vært tilstrekkelig.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolens handlingsplan må i større grad omhandle foresattes rolle, med en tydelig plan for hvordan de skal inkluderes både i det brede arbeidet for et godt klasse- og skolemiljø og i håndteringen av saker med krenkelsler.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha et fast opplegg for å informere foresatte om arbeidet med skolemiljø, om elevenes rettigheter og skolens plikter, samt hvordan foresatte kan spille en konstruktiv rolle. Særlig må det sikres god informasjon og oppfølging for foresatte til barn som har blitt utsatt for krenkelsler.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må systematisk informere foresatte om hvordan det arbeides med skolemiljøet, elevenes rettigheter og skolens plikter, samt hvordan foresatte kan spille en konstruktiv rolle i å støtte barnas skolehverdag og bidra til et trygt miljø.

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til skolens håndtering av krenkelsen mot medelever, blant foresatte som har fått tilbakemelding fra skolen om at deres barn har utsatt en av sine medelever for krenkelser (n=182). Merk: Respondenten ble bedt om å svare for siste hendelse dersom det har vært flere krenkelser mot medelever.

Skoleledernes opplevelse

En gjennomgående opplevelse blant flere av skolelederne i den kvalitative undersøkelsen, er manglende kapasitet i skolen, spesielt sett opp mot det som oppleves som et omfattende og krevende lovverk og detaljerte krav til dokumentasjon relatert til skolemiljø og krenkelser. Et aspekt ved kapasitetsutfordringene er at man risikerer at skolens ressurspersoner allerede kan være opptatt med andre saker når nye saker oppstår.

Når det gjelder dokumentasjonskravet i krenkelsessaker, er dette et tilbakevendende tema i diskusjonen rundt skolers håndtering av slike saker. Det er et uheldig paradoks at kravet til dokumentasjon av skolens arbeid i slike saker, i seg selv kan gå på bekostning av kapasiteten til å håndtere dem på en god måte. Samtidig er det snakk om rettigheter for elevene og forpliktelser for skolene som elevene og deres foresatte nødvendigvis må ha mulighet til å klage på, hvis de mener det foreligger brudd. Etterprøvrbarheten blir ikke reell eller meningsfull hvis det ikke utarbeides dokumentasjon.

Noen skoleledere rapporterer også om utfordringer knyttet til den interne organiseringen av arbeidet. Dette omfatter blant annet utfordringer med person-avhengige fremfor systemavhengige rutiner, og med den interne informasjonsflyten, herunder manglende felles møtepunkter for hele personalet (inkl. personale som ikke er pedagogiske, som assistenter). Noen ser også et behov for bedre kartleggingsverktøy på det sosiale.

Til tross for utfordringene, peker skolelederne på flere nøkkelfaktorer som kan bidra til en mer effektiv håndtering av krenkelsessaker. De framhever spesielt betydningen av tett samarbeid mellom skole og hjem, høy voksentetthet og tilstedeværelse, tydelig ansvarsfordeling, tverrfaglig kompetanse, systematisk relasjonsarbeid, involvering av elevressurser, et personale som ser at det er en felles oppgave å jobbe systemisk og forebyggende, voksne som står klare til å veilede om det sosiale og tilrettelegge for gode samspillssituasjoner, og voksne som har tid nok til å se hele mennesket/situasjonen og få tid til å jobbe med eleven og de utfordringene hen opplever over tid.

Blant konkrete tiltak som skolelederne løfter fram, er venneavtaler mellom parter når hensiktsmessig (elevene må selv være med på å forme dem), lav terskel for aktivitetsplaner og ukentlige, korte interne møter med alle involverte ansatte.

Sitat skoleleder: «*Tid, gode planer, involvere eleven og foresatte i arbeidet og evaluering av tiltak, tydelig ansvarsfordeling, gjøre saksgangen minst mulig personavhengig, god risikovurdering.*»

Sitat skoleleder: «*Opplever at det er nødvendig med et operativt tverrfaglig team på skolen, kompetanse blant de ansatte (relasjonsarbeid, dialogmetodikk, klasseledelse), samt støtteapparat hos skoleeier (Trygg oppvekst-team, rådgivere på skolekontoret som har skolemiljø som fagfelt).*»

Sitat skoleleder: «*God dialog mellom ansatte internt på skolen – samt med foresatte. Systematisk arbeid med relasjoner – oppfølging og evaluering, lage konkrete planer som følges opp av alle ansatte – samt sette av tid til eleven/elevene slik at de opplever at de er en del av prosessen, og at barnets stemme er viktig for å kunne legge til rette for en endring.*»

Sitat skoleleder: «*Det er viktig med god og tett dialog, ikke minst i «fredstid».*»

Hva kan vi gjøre?

Elever: Si ifra når du ser noe som ikke er greit, støtt hverandre og ikke vær redd for å inkludere de som står alene.

Voksne: Snakk jevnlig med elevene om mobbing, inkludering og respekt. Lær barna å kjenne igjen sårende adferd, også når den er ubevisst.

Hele skolen: Bygg et fellesskap der alle føler seg sett og inkludert. Dette kan gjøres gjennom felles aktiviteter, prosjekter og samtaler.

Hjelp til begge parter: De som mobber, trenger også hjelp. Det kan være mange grunner til at de oppfører seg slik, og det å bære på en dårlig samvittighet kan påvirke dem negativt. Ingen har godt av å gjøre andre vondt. Ved å gi både de som mobber og de som blir mobbet støtte, kan vi skape et miljø der alle føler seg trygge.

Fra en elev i Respons-undersøkelsen.

Tiltak mot mobbing

- › Man kan snakke om og øve på inkludering i klassen.
- › Skolen må hjelpe den som plager andre, så hen ikke gjør dumme ting.
- › De eldre kan hjelpe de yngre; man kan lære hverandre.
- › Man må si ifra når man ser mobbing.
- › Læreren må ringe hjem.
- › Mange elever vet hvordan de kan hjelpe, men noen må kanskje må lære det.
- › Man må lære å invitere alle med.
- › Man må øve på å spørre om å bli med, og si ja når noen spør.

Fra gruppesamtaler med 5.-7.-klassinger

Kompetansebehov

De langt fleste lærere opplever at de ikke lærte nok om arbeid med et inkluderende skolemiljø og håndtering av krenkelser på lærerstudiet. Hele 32% mener at de stadig ikke har de metodene og den kompetansen de trenger for å håndtere saker med krenkelser.

Læreres kompetanse om skolemiljø og krenkelser

En tydelig majoritet av lærerne anser at de har metodene og kompetansen de trenger for å henholdsvis skape et inkluderende miljø og håndtere krenkelser mellom elevene (82% og 67%). Hele 32% anser imidlertid at de ikke har metodene og kompetansen de trenger for å håndtere krenkelser.

De aller fleste er uenige i at de lærte nok om henholdsvis arbeid med et inkluderende skolemiljø/klasse miljø og håndtering av krenkelser på lærerstudiet (78% og 88% av lærerne er uenige i dette). Det betyr at kun 2 av 10 lærere opplever at de lærte nok om arbeid med et inkluderende skole-/klasse miljø (19%) og kun én av ti at de lærte nok om håndtering av krenkelser (9%). Det er alarmerende når så få lærere opplever at relevant kompetanse dekkes av lærerstudiet, spesielt når det er så høye krav til å følge opp skolemiljø og krenkelsessaker.

Hva respondentene vil legge i at de ikke lærte «nok», vil selvsagt variere. Til en viss grad kan det være nærliggende å tenke at man aldri lærer «nok» om et så krevende tema. Når svarene går så overveldende i én retning, er det likevel naturlig å sette et spørsmålstegn ved om lærerutdanningen har lyktes på dette området.

Vi har ikke hatt anledning til å se nærmere på pensum eller på gjennomføringen av undervisningen. Når så store flertall opplevde at de ikke lærte nok om arbeid med et inkluderende skolemiljø/klasse miljø eller om håndtering av krenkelser, er det imidlertid et funn som er så entydig at det er vanskelig å avskrive. De langt fleste lærere opplever rett og slett at de ikke har blitt godt nok forberedt til den viktigste oppgaven de har som lærere, ved siden av selve formidlingen av kunnskap.

Dette er et funn vi mener det er viktig at undervisningsinstitusjonene følger opp videre, med en mer inngående undersøkelse av lærenes faktiske behov og hva som skal til for at disse behovene blir (langt) bedre dekket enn i dag. Dette kan også være et bidrag til å redusere nyutdannede læreres opplevelse av «praksissjokk».

→ **Voksne for Barn mener:** Lærerutdanningen må gi lærerstudentene bedre faglige grunnlag, inkludert konkrete metoder, for systematisk arbeid med et godt, trygt og inkluderende klasse- og skolemiljø, og for å håndtere saker med krenkelser. Dette må også omfatte kompetanse på skole-hjem-samarbeid.

→ **Voksne for Barn mener:** I lys av at så få lærere opplever at de fikk den kompetansen og de verktøyene de trenger på dette området gjennom lærerstudiet, bør Utdanningsdirektoratet gjennomføre en egen kartlegging av hvordan undervisningen konkret kan og bør styrkes.

→ **Voksne for Barn mener:** Skoleeier må øremerke midler til kompetanseheving og styrking av skolemiljøarbeidet, inkludert ressurser til miljøarbeidere og sosiallærere.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolens handlingsplan må skissere en jevnlig kompetanseheving for hvordan jobbe systematisk med et trygt og godt skolemiljø, og håndtering av krenkelser.

Tid og kapasitet

Samtidig opplever kun fire av ti lærere å ha nok tid til å skape et inkluderende miljø

i klassen / på skolen (38%). I dag vet vi at å investere tid i å skape et inkluderende læringsmiljø har stor betydning for elevenes trivsel, tilhørighet og læringsutbytte. Forskning³ viser at sosial støtte og en sterk følelse av tilhørighet er avgjørende for elevers motivasjon, uavhengig av kontekst og alder. Et trygt og inkluderende skolemiljø bidrar ikke bare til bedre sosialt samspill, men spiller også en sentral rolle for elevenes faglige prestasjoner og utvikling.

I tillegg må vi ikke glemme at dette er forankret i overordnet del i læreplanverket, og at skolene skal sette av tid til dette arbeidet. Voksne for Barn minner om at lovverket gir rom for å omdisponere timeantallet med 10%. Dette bør sikre tid og mulighet for å jobbe forebyggende og systematisk med et trygt og godt skolemiljø.

Tydeliggjøring av «krenkelsers»

Sitat skoleleder. «Tenker det i noen saker ventes for lenge – uklart når aktivitetsplikten slår inn for noen.»

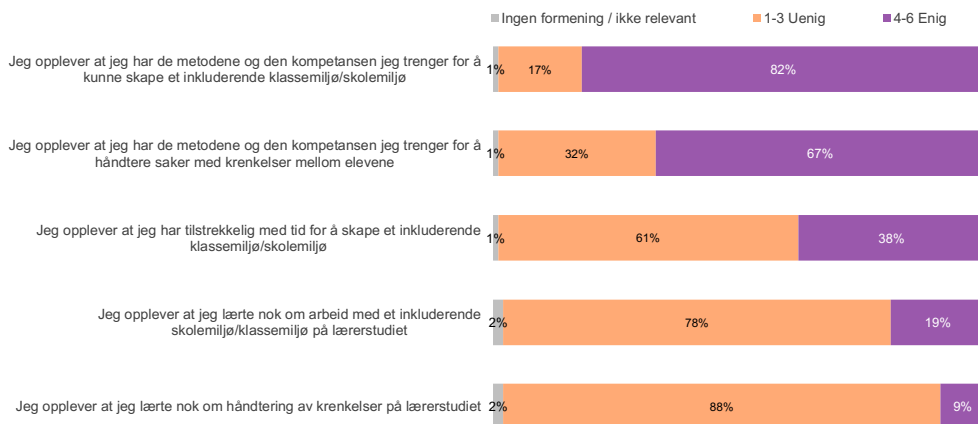
56% av lærerne opplever at de har behov for at det tydeliggjøres hva det betyr at en elev blir utsatt for krenkende oppførsel etter opplæringsloven § 12–3. At det kan være krevende å avgjøre hva som er en krenkelsessak og ikke, ble også tatt opp i den kvalitative undersøkelsen blant skoleledere.

For å møte denne utfordringen er det avgjørende at profesjonsfelleskapet styrkes gjennom felles refleksjon og drøfting av praksis. Når lærere, skoleledere og øvrige ansatte sammen analyserer reelle eksempler og diskuterer hvor grensen for krenkende atferd går, kan de utvikle en mer enhetlig forståelse og praksis.

Skoleledelsen må legge til rette for trygge arenaer for deling og dialog, slik at ansatte kan utvikle en felles forståelse av krenkelsers. En aktiv og støttende ledelse som prioriterer profesjonsutvikling, bidrar til økt trygghet i håndteringen av slike saker og sikrer at elever får den beskyttelsen de har krav på.

Det avgjørende er for øvrig ikke bare om en situasjon formelt sett oppfyller kravene til en krenkelsessak, men også elevens subjektive opplevelse av utrygghet. Eleven har uansett krav på en trygg og god skolehverdag.

→ **Voksne for Barn mener:** Lærerne må, på faste teammøter eller fellestid, drøfte, i samråd med en leder, hva som regnes som krenkende oppførsel etter opplæringsloven § 12–3, for å sikre felles forståelse og praksis og for å bidra til utvikling av profesjonsfelleskapet.

Enighet/uenighet til utsagn knyttet til egen kompetanse og mulighet til arbeid med et inkluderende skolemiljø/klasserom og håndtering av krenkelsers, blant lærere (n=333).

³ De Wit, D. J., Karioja, K., Rye, B. J., & Shain, M. (2011). Perceptions of declining classmate and teacher support following the transition to high school: Potential correlates of increasing student mental health difficulties. *Psychology in the Schools*, 48(6), 556–572. <https://doi.org/10.1002/pits.20576>. Lynch, M., & Cicchetti, D. (1997). Children's relationships with adults and peers: An examination of elementary and junior high school students. *Journal of School Psychology*, 35(1), 81–99. [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(96\)00031-3](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(96)00031-3)

En som passer på elevene, som tenker på og følger med på alle, og som **ikke forskjellsbehandler**.

En som **lytter og forstår deg**.

En som **ikke løser** problemene for deg, men **støtter** deg.

En som **hjelper deg** hvis du blir redd.

En som er **gøy og morsom**; en som tør å by på seg selv, og som **tør å tulle**.

En som **viser omsorg**, men også har grenser og besluttsomhet; en som kan si ifra fint (med respekt).

En som er **snill og omsorgsfull**.

En som sier og viser at det er **greit å gjøre feil**.

Hva er en trygg voksen?

En som **bryr seg** om deg og viser det.

En som **gjør noe** hvis man kranbler, og som **hjelper** hvis man opplever mobbing.

En man **stoler på** (det kan ta tid å bli kjent og stole på at den voksne bryr seg).

En som **ser hva du eller andre trenger**, og som vet hva man skal gjøre i ulike situasjoner.

En som **hjelper deg** hvis du får vondt eller skader deg (trøster deg, plasterer deg, følger deg til legevakten).

En som gir **beskjed** på en «ikke sur» måte når ting ikke er greit eller går utover andre.

Basert på gruppesamtaler med 5.-7.-klassinger.

**Råd og
innspill
fra barn
og ungdom**

Gjennom flere kvalitative medvirkningsprosesser og intervjuer med barn og ungdom – 24 elever i barneskolen, 55 elever på ungdomsskolen og videregående, 12 deltakere gjennom ROM Ung og 21 ungdommer/unge voksne i Ungt nettverk – har vi samlet relevante innspill. I tillegg var det et åpent tekstfelt i undersøkelsen fra Respons hvor elevene fikk mulighet til å skrive hva de synes skolen bør gjøre for å hjelpe hvis man blir mobbet, ca. 730 elever svarte.⁵

Rådene og innspillene som barn og ungdom har delt, danner et viktig grunnlag for våre anbefalinger gjennomgående i rapporten. Vi har aktivt brukt deres innspill til å utforme anbefalinger som gjenspeiler deres håp og ønsker for skolen, samtidig som de adresserer utfordringene de har møtt og fortsatt møter i hverdagen.

Forebyggende arbeid og inkludering

- › Styrk systematisk arbeid med inkludering gjennom hele skoleløpet.
- › Ha fokus på forebygging og tidlig innsats. Jobb med inkludering og fellesskap i stedet for å snakke om mobbingen.
- › Ikke la negativ klassekultur få utvikle seg – ta tak tidlig.
- › Jobb med bevisstgjøring rundt utilsiktet ekskludering.
- › Informer alle elevene jevnlig om inkludering og konsekvenser ved mobbing, og øv på hvordan man oppfører seg, gjennom f.eks. workshop i klassen.
- › Kartlegg og observer jevnlig og systematisk for å forebygge og oppdage mobbing tidlig.
- › Motarbeid begrep som «sladring» og «snitching», så elever skal tørre å si ifra når de ser noe.
- › Kartlegg elevenes relasjoner for å skape optimale gruppesammensetninger.
- › Organiser snakkegrupper for gutter og jenter separat.
- › Ha fadderordning.
- › Sikre at alle blir invitert i bursdager, Halloween og 17. mai-feiringer.
- › La elever som er gode på å inkludere andre sitte sammen med de som er utenfor.

*«Man er ikke oppmerksom på at man ekskluderer andre.
Man er bare fornøyd med vennene sine.»*

Aktiviteter og fellesskap

- › Sett av mer tid til lek og fysisk aktivitet gjennom skoledagen.
- › Se og inkluder elever som er alene. Snakk med elevene – spør og hjelp dem å finne noen å være med.
- › Snakk med elever om å inkludere dem som føler seg utenfor.
- › Sett sammen gode grupper og læringspartnere i klassen, og gi tid til lek sammen i grupper.
- › Arranger aktiviteter der samarbeid er nødvendig for å lykkes, og ha systematisk teambuilding gjennom hele året, med felles aktiviteter man må samarbeide om.
- › Jobb for å løse opp i etablerte grupperinger og skape nye koblinger, både i friminuttene og ellers.

⁵ Svarene har blitt analysert og oppsummert av KI-plattformen Claude, og gjennomgått og bearbeidet av arbeidsgruppen.

- › Ha egne «leke-timer» der klassen deles i varierende grupper.
- › Ha aktiviteter og arrangementer som skaper fellesskap på tvers av klasser og trinn.
- › Bruk konkrete tiltak som trinnfester og (varierte, strukturerte) aktiviteter i friminuttene.
- › Skape flere møteplasser for elever på tvers av aldersgrupper etter skoletid.
- › Ha særlig fokus på overganger og nye elever.

«En skole man kan glede seg til å komme til.»

Fysiske rammer og fasiliteter

- › Det er viktig med gode fellesarealer, fysiske møteplasser og kantiner som fremmer fellesskap på tvers av etablerte grupper.
- › Mobilhotell fungerer ikke alltid, fordi ungdom leverer inn ødelagte telefoner eller bare et deksel.
- › Det er behov for flere valgfag og praktiske læringsmuligheter.
- › Tilby varmmat i kantina for å skape sosiale møteplasser.

Psykososialt miljø og støttefunksjoner

- › Det er viktig med kompetente støttefunksjoner (helsesykepleier, miljøarbeider, mv.).
- › Man må sikre god involvering av alle aktører (elever, lærere, ledelse, foresatte, m.fl.) i skolemiljøarbeidet.
- › Helsesykepleier er veldig viktig, men kan være vanskelig å finne og få tid med. Det må være god informasjon om dem, og de må være lett tilgjengelige.
- › Det er behov for økt relasjonskompetanse blant voksne i skolen.
- › Det er viktig å føle seg trygg på skolen, å ha noen å snakke med, og ha et ikke-dømmende miljø.
- › Det er behov for bevissthet rundt sammenhengen mellom inkludering og psykisk helse.
- › Det er viktig å snakke om at vi alle «har det i oss». Det må ikke være skambelagt å si at «Ja, jeg har gått forbi» eller «Jeg har mobbet».
- › Man bør videreutvikle elevmentorordningen med særlig fokus på deres rolle som brobyggere.

Relasjonskompetanse er viktig.

Ungdommene i ROM Ung viste til ulike eksempler hvor en voksen med god relasjonskompetanse hadde hjulpet dem. De trekker frem at gode spørsmål og måten de ble snakket med, hjalp dem. Sosiallærer med denne kompetansen hadde vært til hjelp. I tillegg var vedkommende lett tilgjengelig, og ungdommene opplevde ikke å bli satt på et ventorom.

«Sosiallærer fikk meg til å føle at jeg var førsteprioritet.»

Råd til alle voksne som møter et barn som sier det blir mobbet

- › Saker med mobbing må tas tak i med én gang. Mobbing er ikke noe som kan utsettes til neste uke. Mobbing tar liv.
- › Det må være flere synlige voksne som kan følge med og ta tak i mobbing når det skjer.
- › Det er viktig at barnet får snakket ut, og at du tar til deg det barnet forteller.
- › Ikke still ledende spørsmål, og ikke legg ord i munnen på barnet.
- › SE problemet og anerkjenn at for eleven er det kanskje vanskeligere enn det ser ut som – tro på barnets opplevelse.
- › Ta barnet på alvor, vis at du bryr deg, og skap tillit.
- › Husk at mobbing ikke alltid er stort og synlig. Det er vanskelig å få hjelp når mobbingen ikke er synlig. Da kan man lett bli misforstått når man ber om hjelp. Hver enkelt hendelse kan være liten, men gjentatt blir det stort og uhåndterlig.
- › Det er viktig for voksne å ikke bare spørre om hva som har skjedd, men også om hva som ikke har skjedd.
- › Varsle foresatte både til den som blir utsatt og den som mobber.
- › Snakk sammen, både med den som blir utsatt og den som mobber.
- › Bruk tid, og følg opp over tid.
- › Vis kjærlighet (men ikke sånn at det blir overveldende).
- › De voksne på skolen må vite hvordan man håndterer mobbing, så man ikke gir økt oppmerksomhet på et vis som er uheldig for den som blir mobbet; det kan skape en klein stemning i klasserommet eller andre situasjoner som er vanskelig for eleven å stå i.

«Det er så vanskelig å bevise mobbing.»

«Mobbing skal tas på alvor. Hvis vi ikke handler, kan det få alvorlige konsekvenser, og vi risikerer å miste flere av de gode menneskene rundt oss.»

«Jeg har sagt fra mange ganger, men de voksne skjønner ikke hva jeg mener, så da er det enklere å la være å si i fra neste gang.»

Råd til barnehageansatte

Opplever du tilfeller der barn slår, dytter, har grov språkbruk, sparker eller biter:

- › Snakk til barnet og rettled det; kommer det reaksjon tilbake, aksepter barnets følelser, og behold roen.
- › Snakk med de foresatte. Det er viktig å ha et tett samarbeid med hjemmet.
- › Øv på følelsesregulering utfra barnets alder og utvikling.

«Uttestenging starter tidlig, og de ansatte i barnehagen må ha øynene åpne for at mobbing kan skje.»

Råd til lærere og andre skoleansatte som møter et barn som blir mobbet

- › Ta tak! Husk at du er med på å redde liv.
- › Skap trygghet og rom for å tørre å snakke.
- › Vis emosjonell tilstedeværelse for den som blir mobbet.
- › Få hjelp av andre hvis du er usikker på hvordan du skal løse situasjonen.
- › Ikke bruk megling mot mobbing!
- › Respekter barnets ønsker.
- › Gjør noe, gjør en forskjell, ta tak i det nå!

«Det å skulle megle mellom mobber og «offer» må man ikke gjøre.»

«Jeg ble tatt inn til rektor sammen med han som mobba meg, så vi to skulle ordne opp. Det ble så feil for meg, for det var jo han som mobba meg!»

«Kanskje de på skolen til slutt tenkte at vi begge var involvert i problemet? At de ikke skjønnte at det var mobbing mot den ene?»

Råd til lærere og andre skoleansatte som møter et barn som har mobbet

- › Det må være tydeligere konsekvenser for dem som mobber. Voksne må være strengere, og ta tak i det når noen ikke er greie eller mobber.
- › Ha empati selv om barnet har gjort noe galt.
- › Lær barnet å si unnskyld, men lær det samtidig hva ordet betyr, og at man må mene det for at det skal oppfattes som en ekte unnskyldning. Man må forstå hva man har gjort, og hvordan det har blitt oppfattet av den andre.
- › Hjelp mobberen å slutte – finn ut hvorfor hen oppfører seg slik.
- › Ha alltid mest fokus på det positive og hva som går fint – vær løsningsorientert.

«Det er viktig at læreren viser emosjonell tilstedeværelse for den som blir mobbet. Det er også viktig at læreren viser emosjonell tilstedeværelse for den som mobber, og ikke forskjellsbehandler barna. Det er viktig at læreren setter tydelige grenser for hva som er greit og ikke. Barns oppdragelse skjer ikke bare i hjemmet, men også i barnehage og skole.»

Råd til lærere generelt

- › Bygg gode relasjoner til elevene.
- › Være oppmerksomme på dynamikker i klasserommet.
- › Motarbeid aktivt gruppedannelser som ekskluderer.
- › Skap variasjon i gruppesammensetning.
- › Slå ned på utestenging.
- › Bytt plasser oftere.

Råd til foresatte som har barn som blir mobbet

- › Tro på barnet ditt, ta det på alvor, og vær der for hen.
- › Det er viktig aldri å bagatellisere, men heller ikke krisemaksimere.
- › Ikke gi opp å kjempe for barnet ditt.
- › Sjekk fakta.
- › Allier dere med andre foresatte/nettverk og ha god kommunikasjon dere imellom og med skoleledelse.

«Det er viktig at foreldre tror på barnet sitt når barnet forteller om mobbing, tar det alvorlig og er der for det. Prat med barnet ditt og gjør det tydelig for det at det ikke skal ta på seg ansvar for andres handlinger og væremåte. Det er aldri offeret sin feil!»

Råd til foresatte til elever som utsetter andre for mobbing

- › Lytt og ta det til deg det som blir sagt; du vet aldri sikkert hva barnet ditt gjør på for eksempel på internett eller mot andre når du ikke er til stede.
- › Ikke gå i forsvar; undersøk fakta.
- › Hør på barnet ditt; gjør det klart for barnet ditt at det den har gjort ikke er greit, men at du er der fortsatt.

«Ikke bagatellisere mobbingen!»

«Foreldre som har barn som mobber bør lytte til offeret sin side, og ta det til seg. Husk at barn kan finne på å lyve, i frykt for konsekvensene. Du vet aldri hva barnet ditt gjør når du ikke er til stede!»

Råd til foresatte generelt

- › Foreldre/foresatte må bli litt «oppdratt» med tanke på hvordan de snakker og oppfører seg. Hvordan og hva snakker dere om rundt matbordet? Det er foresattes jobb å oppdra barnet, og de må alltid huske at de er de viktigste rollemodellene for sitt barn.
- › Snakk med ungdommen hjemme før skolestart.
- › Følg opp ungdommen aktivt.
- › Engasjer deg i skolemiljøet.
- › Still spørsmål om inkludering.
- › Vær et godt forbilde.
- › Vær natteravn i områder det er fest.

«Av sine foresatte trenger man å lære det å være raus, høflig og åpen. Man trenger også å lære hva som er rett og galt.»

Råd til helsesykepleiere

- › Si at barnet kan få snakke fritt, og at dette blir mellom barnet og helsesykepleieren.
- › Jobb for å skape tillit.
- › Være nok til stede, slik at barna tør å åpne seg.

«Vær mer til stede på skolen!»

«Jeg føler at helsesykepleierne var til stede én gang i måneden, eller hvert skuddår.»

Råd til skoleledere

- › Vær synlige og tilgjengelige.
- › Ha et tydelig fokus på inkludering.
- › Ta mobbing og utestenging på alvor.
- › Legg opp til aktiviteter for hele trinnet.
- › Legg til rette for elevmedvirkning.
- › Lag systemer som fort kan settes inn som strakstiltak.

Råd til elever

- › Se etter de som er alene.
- › Inviter og inkluder.

- › Vær faddere.
- › Komplimenter hverandre.
- › Vær en god venn.
- › Respekterer andre, og døm ikke.
- › Si hei, og vær åpen for en prat.
- › Vær hyggelige på sosiale medier.
- › Støtt elevmentorene (hvis dere har).

Råd til elevmentorer (for skoler som har tiltaket Drømmeskolen)

- › Være positive forbilder.
- › Ta imot nye elever.
- › Arranger inkluderende aktiviteter.
- › Se og støtt elever som står utenfor.
- › Si «hei» til alle, og henge opp «si hei»-plakater.
- › Vær synlige med vester eller jakker i friminuttene.
- › Slå ned på mobbing.
- › Vær med på å lage mål for klassen.
- › Bidra med egne erfaringer.
- › Delta på foreldremøter for mentorklassen din.

«En ting er når lærerne sier: Sånn vil vi ha det på skolen vår. Men det blir noe annet og tydeligere når vi eldre elever sier: Sånn er det her på skolen vår, og sånn vil vi ha det.»

Råd til politikere

- › Bevilg mer penger.
- › Flere faggrupper inn i skolen: miljøarbeider, sosionom, barne- og ungdomsarbeider og flere helsesykepleiere.

«Mer penger. Felles ansvar.»

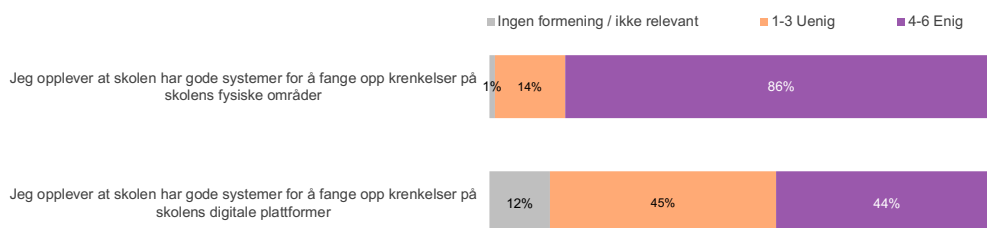
Grunnleggende rutiner

De fleste lærere rapporterer at skolene har en handlingsplan for arbeid med skolemiljø. Derimot er det mange skoler som ikke gjennomfører grunnleggende tiltak som regelmessige teammøter for å følge opp sammensatte elevsaker, eller inkluderer SFO/AKS i overføringsmøter fra barnehagen. Mindre enn halvparten av lærerne opplever at skolen har gode systemer for å fange opp digitale krenkelser.

Systemer for å fange opp krenkelseser

Lærernes oppfattelse av skolens evne til å fange opp krenkelseser avhenger av arenaen. Nærmere ni av ti lærere mener at skolen har gode systemer for å fange opp krenkelseser på skolens fysiske områder (86%), mens godt under halvparten av lærerne er enige i at skolen har gode systemer for å fange opp krenkelseser på skolens digitale plattformer (44%). De fleste lærere rapporterer også at skolen har en innarbeidet rutine for å håndtere krenkelseser raskt (80%).

Det gir betydelig grunn til ettertanke når 42% av lærerne opplever krenkelseser på skolens digitale plattformer som et problem, samtidig som bare et mindretall anser at skolen har gode systemer for å fange opp slike krenkelseser. Dette betyr at den norske skolen har innført en ny form for plattform hvor krenkelseser har vist seg å være alminnelige, uten samtidig å sørge for at grunnleggende trygghet er ivarettatt. Det synes å underbygge at digitale hjelpemidler i skolen har blitt innført i overkant raskt, uten nødvendig vurdering av og/eller gjennomføring av tiltak mot risikomomenter.

Enighet/uenighet i utsagn om skolens evne til å fange opp krenkelseser på skolens digitale plattformer og fysiske områder, blant lærere (n=333).

→ **Voksne for Barn mener:** Skolene må ha mulighet til å gjøre nødvendige tilpasninger i digitale løsninger for å ivareta elevenes trygghet og personvern, og nødvendige rutiner og systemer for å ivareta løpende trygghet på digitale plattformer.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolene må ikke ta i bruk, eller pålegges å ta i bruk, digitale verktøy eller plattformer der grunnleggende sikkerhet for elevene ikke er ivarettatt.

Handlingsplaner

Mens de langt fleste lærere opplever at skolen jobber systematisk for et godt skolemiljø og med å håndtere krenkelsesaker, svarer mellom 10% og 30% av lærerne negativt på sentrale spørsmål. Dette omfatter blant annet at mange skoler ikke gjennomfører vanlige tiltak som kan spille en positiv rolle.

Ni av ti lærere rapporterer at skolen har en handlingsplan for trygt og godt skolemiljø (90%). Dette er selvsagt positivt. Selv om bare ca. 10% av lærerne svarer at det ikke er en handlingsplan på deres skole, framstår dette likevel som bekymringsfullt med tanke på de skolene hvor dette er tilfelle. Skoler er pålagt å arbeide kontinuerlig og systematisk for et trygt, godt og inkluderende skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Utarbeidelse og implementering av en handlingsplan, som alle på skole/SFO/AKS og foresatte er kjent med, er en måte å sikre dette. Her burde dermed svaret vært 0%.

Åtte av ti lærere som jobber på en skole med handlingsplan er enige i at den er en integrert del av skolens arbeid med skolemiljøet (82%), samt at de kan komme med innspill til handlingsplanen (79%).

I all hovedsak er dette positive funn. Det endrer ikke på at en del skoler stadig ser ut til å ha en jobb å gjøre. Handlingsplanen må være grunnlaget for skolens systematiske, forebyggende arbeid for et trygt og godt skolemiljø. Når innpå hver femte lærer (17%) opplever at handlingsplanen ikke er en integrert del av dette arbeidet, er det naturlig å anta at det systematiske arbeidet på skolen mangler i større eller mindre grad, med risiko for at et godt klassemiljø avhenger av at man er «heldig med læreren». I tillegg svarer et flertall av lærerne at de ikke har regelmessig gjennomgang på teammøte (sammen med en leder) der de vurderer hvorvidt handlingsplanen fungerer tilfredsstillende (53%).

→ **Voksne for Barn mener:** Alle skoler må ha en konkret og tydelig handlingsplan for å fremme et trygt og godt skolemiljø. Handlingsplanen må implementeres og jobbes med kontinuerlig og systematisk.

Systemiske tiltak

Flere skoler ser ut til å ha mangelfulle systemiske tiltak på flere viktige områder. Dette inkluderer så grunnleggende forhold som gode rutiner og systemer som bidrar til at nye elever tas imot og ivaretas på en måte som gir et trygt og godt klassemiljø, eller faste møter for å følge opp sammensatte elevsaker.

Åtte av ti barne- og ungdomsskolelærere opplever at skolen har gode rutiner og systemer for å ta imot nye elever på en måte som gir et trygt og godt klassemiljø (81%). Dette er positivt, men det er likevel så mye som 17% prosent av lærerne som opplever at det ikke er tilfelle.

Gode rutiner og system for å ta imot nye elever betyr ikke at lærerne mister frihet i gjennomføringen, men at det finnes en strukturert og helhetlig plan som skoleledelsen og lærere kan bruke som utgangspunkt. Dette bidrar til at alle nye elever tas imot på en god måte som bygger trygghet, tilhørighet og fellesskap fra start.

Hele 37% av lærerne rapporterer at det ikke gjennomføres regelmessige teammøter for sammensatte elevsaker. Alle skoler vil som hovedregel ha sammensatte elevsaker. God håndtering forutsetter tett dialog og godt samarbeid mellom lærerne, samt gjerne andre fagpersoner. Systematisk oppfølging over tid er avgjørende for å sikre elevenes beste, og vi oppfatter derfor dette funnet som uheldig.

En større andel ungdomsskolelærere enn barneskolelærere oppgir at de har ukentlige/regelmessige teammøter der de tar opp og referatfører sammensatte elevsaker (70% mot 59%). Samtidig peker skoleledere i de kvalitative besvarelsene på at ikke alle faglærere ser klassemiljøet som en del av sitt ansvar. I noen tilfeller oppfattes dette primært som kontaktlærerens oppgave, noe som kan føre til manglende eierskap til arbeidet med et trygt og godt skolemiljø. Når skolen som helhet skal sikre systematisk oppfølging av sammensatte elevsaker, er det avgjørende at også faglærere ser sin rolle i dette arbeidet. Dette krever blant annet jevnlig oppfølging av skolens planer.

Skoleåret 2023–2024 hadde 27% av norske grunnskoler under 100 elever. På noen av disse skolene kan enkelte lærere stå uten et trinnteam, men disse deltar ofte da i større teammøter. I slike møter kan det være mindre naturlig å drøfte sammen-

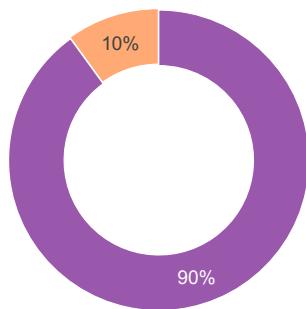
satte elevsaker. Likevel er det viktig at kontaktlærer ikke blir stående alene i disse sakene, og at skolen finner en bærekraftig modell for regelmessige møter på sin skole hvor kontaktlærer får støtte og hjelp til å følge opp utfordringer og sammensatte elevsaker i sin klasse.

Skoleledere: Gode tiltak for nye elever

- › Forberedende skolebesøk før oppstart.
- › Tidlig kontakt med foresatte (når nye lærere tar over nye klasser, ringes det til alle foresatte i forkant av skoleåret; det ringes også til foresatte når nye elever kommer i løpet av året).
- › Oppstartssamtaler og omvisning før skolestart.
- › Velkomstsamtale første skoleuke.
- › Felles møte med alle foresatte i første skoleuke for å komme i rask kontakt.
- › Informasjonshefte til foresatte.
- › Evalueringmøter etter ca. to uker for å høre hvordan starten har vært.
- › Spesielt tilrettelagt program første skoleuke (skolestartprogram).
- › Hospitering for elever fra mottaksordninger.
- › Fadderordninger og Supportgrupper.

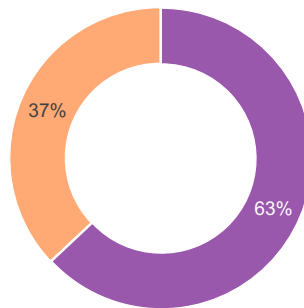
Fra kvalitativ undersøkelse med skoleledere.

Skolen har en handlingsplan for trygt og godt skolemiljø

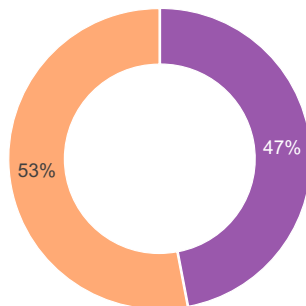
■ Ja
■ Nei / Vet ikke

Vi har ukentlige/regelmessige teammøter der vi tar opp og referatfører sammensatte elevsaker

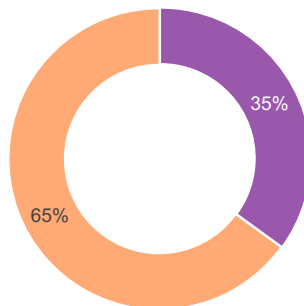
■ Ja
■ Nei / Vet ikke

Vi har regelmessig gjennomgang på teammøte (sammen med en leder) der vi vurderer hvorvidt handlingsplanen fungerer tilfredsstillende

■ Ja
■ Nei / Vet ikke

SFO/AKS deltar på overføringsmøter fra barnehage til skole (for barn som har vedtak i barnehage)

■ Ja
■ Nei / Vet ikke

Enighet/uenighet i utsagn om arbeidet for et trygt og godt skolemiljø blant lærere.

Utsagn	Ja	Nei/Vet ikke
Skolen har en handlingsplan for trygt og godt skolemiljø	90%	10%
Vi har ukentlige/regelmessige teammøter der vi tar opp og referatfører sammensatte elevsaker	63%	37%
Vi har regelmessig gjennomgang på teammøte (sammen med leder) der vi vurderer hvorvidt handlingsplanen fungerer tilfredsstillende	47%	53%
SFO/AKS deltar på overføringsmøter fra barnehage til skole (for barn som har vedtak i barnehage)	65%	35%

Enighet/uenighet i utsagn om arbeidet for et trygt og godt skolemiljø blant lærere (n=333).

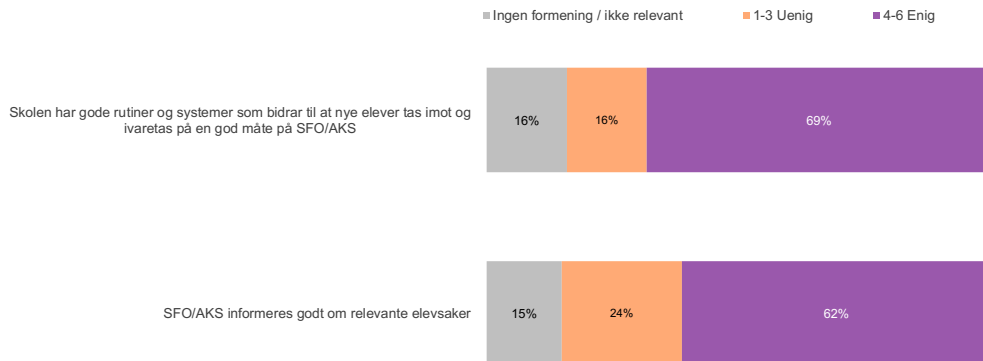
→ **Voksne for Barn mener:** Skolen og SFO må ha et system for å ta imot nye elever på en måte som sikrer inkludering, trygghet og en god oppstart.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha faste og regelmessige teammøter (trinnmøter) for å følge opp tilbakevendende utfordringer i klassemiljøet og sammensatte elevsaker, inkludert både elever som utsettes for og elever som utsetter andre for krenkelser.

Rutiner for samarbeid med SFO/AKS

Et annet eksempel på et enkelt, men viktig tiltak som ofte mangler, er at SFO/AKS deltar på overføringsmøte fra barnehage til skole (for barn som har vedtak i barnehage). Kun tre av ti barneskolelærere oppgir at SFO/AKS deltar på disse møtene (35%). Det er etter vårt syn viktig at SFO/AKS behandles helt og fullt som en integrert del av skolen, både fordi SFO/AKS normalt vil være elevenes første møte med skolen i første klasse, og fordi mange elever vil tilbringe mye av skoledagen der. Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) deltok 92% av elevene på 1. trinn på SFO/AKS i skoleåret 2022–2023.

Syv av ti barneskolelærere opplever likevel at skolen har gode rutiner og systemer for å ta imot og ivareta nye elever på SFO/AKS (69%), og i overkant av seks av ti mener SFO/AKS informeres godt om relevante elevsaker (62%). Her er andelene som er usikre eller som ikke opplever det relevant, relativt store. Dette er en sårbar overgang for alle barn. Enda mer sårbart blir det hvis helhetlig arbeid med et trygt og godt skolemiljø ikke også gjelder i SFO/AKS, for sammen skal skole og SFO/AKS skape et trygt, inkluderende og helsefremmende oppvekstmiljø.

Enighet/uenighet i utsagn om ivaretagelse av nye elever og informasjonsflyt blant barneskolelærere (n=200).

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen og SFO må ha et fastsatt opplegg for å ta imot nye elever i første klasse, med særlig vekt på fellesskap, inkludering og trygghet.

→ **Voksne for Barn mener:** Skoler må inkludere SFO/AKS på overføringsmøtet fra barnehage til skole, for å sikre at SFO/AKS får viktig informasjon om barnas behov fra start.

→ **Voksne for Barn mener:** SFO/AKS må inkluderes, på lik linje med skolen ellers, i rutinene for informasjonsdeling om og oppfølging av klasse miljø og relevante elevsaker.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha et fastsatt opplegg for å sikre sårbare overganger (1., 5., 8. trinn og Vg1), med særlig vekt på fellesskap, inkludering og trygghet. Disse overgangene er viktige, og skolens tiltak må bidra til en trygg og god oppstart.

Det systematiske arbeidet med skolemiljø

Et flertall blant både lærere, foresatte og elever opplever at skolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø. De som i minst grad opplever dette, er elever i ungdomsskolen, hvor nesten hver tredje elev svarer negativt. Elever som har vært utsatt for krenkelser svarer markant oftere negativt enn andre elever.

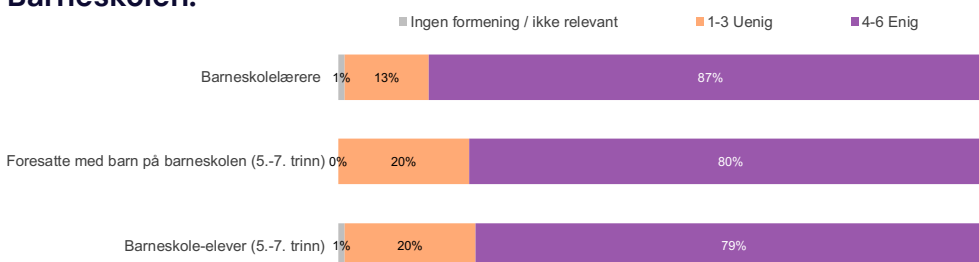

Arbeid for et fellesskap med trygghet og inkludering

Det gjøres mye godt arbeid med skolemiljøet i Norge. Majoriteten av både lærere, foresatte og elever er enige i at skolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø.

Av de tre målgruppene er det flest lærere (87% av barneskolelærere og 91% av ungdomsskolelærere) og færrest elever – og spesielt ungdomsskoleelever – som er enige i påstandene (79% av barneskoleelever og 68% av ungdomsskoleelever). Nesten én av tre ungdomsskoleelever opplever ikke at det jobbes godt med klasse- og skolemiljøet, og to av ti barneskoleelever.

Barneskolen:

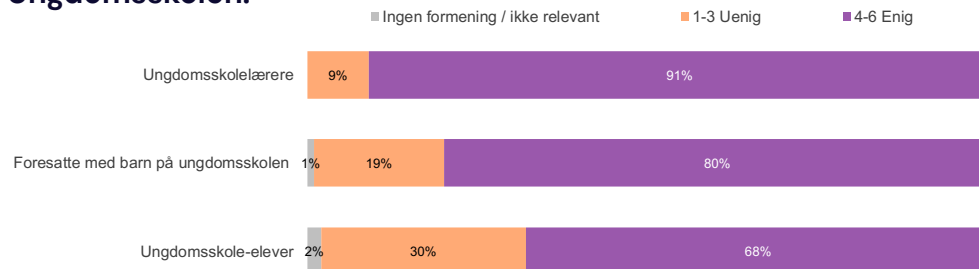
Enighet/uenighet i utsagn knyttet til hvorvidt barneskolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø blant a barneskolelærere (n=200), b foresatte med barn på barneskolen (5.-7. trinn) (n=434) og c barneskole-elever (5.-7. trinn) (n=136).

a «Jeg opplever at skolen jobber systematisk for å oppnå et godt klasse- og skolemiljø»

b «Jeg opplever at barneskolen jobber/jobbet systematisk for å oppnå et godt klasse- og skolemiljø»

c «Lærerne hjelper oss, så alle har noen å være sammen med»

Ungdomsskolen:

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til hvorvidt ungdomsskolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø blant a ungdomsskolelærere (n=158), b foresatte med barn på ungdomsskolen (n=549) og c ungdomsskole-elever (n=223).

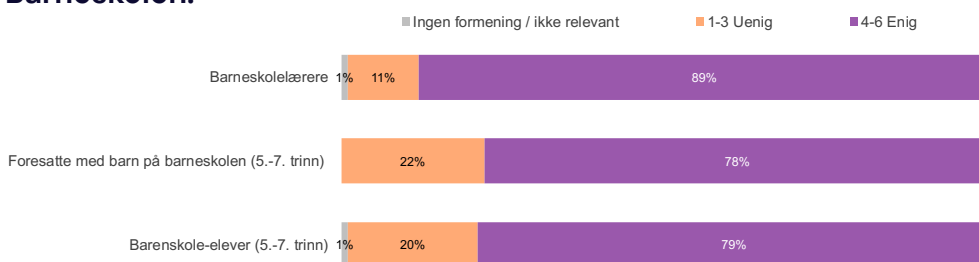
a «Jeg opplever at skolen jobber systematisk for å oppnå et godt klasse- og skolemiljø»

b «Jeg opplever at ungdomsskolen jobber/jobbet systematisk for å oppnå et godt klasse- og skolemiljø»

c «Skolen jobber for at elevene skal ha det trygt og godt på skolen»

Et stort flertall i alle de tre målgruppene opplever at barne- og ungdomsskolen jobber systematisk for å skape et fellesskap med trygghet og inkludering. Ni av ti barne- og ungdomsskolelærere er enige i påstandene (henholdsvis 89% og 91%). Andelen er noe lavere – i underkant av åtte av ti – blant foresatte med barn på barne- og/eller ungdomsskolen (78% og 77%) og barneskole-elever (78%). Kun syv av ti ungdomsskole-elever opplever at skolen jobber systematisk for et godt fellesskap med trygghet og inkludering (69%).

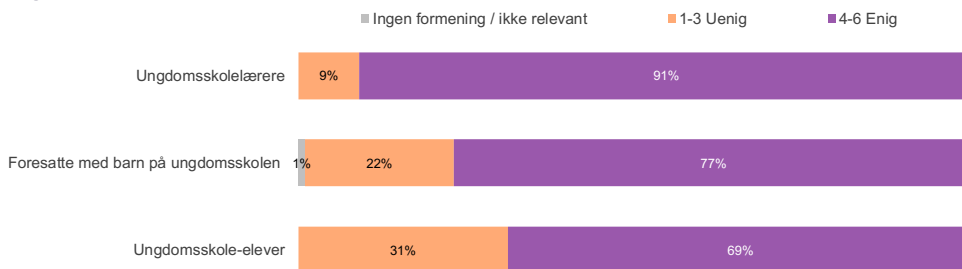
Barneskolen:

Enighet/uenighet i påstander knyttet til hvorvidt barneskolen jobber systematisk for et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte blant a barneskolelærere (n=200), b foresatte med barn på barneskolen (5.-7. trinn) (n=434) og c barneskole-elever (5.-7. trinn) (n=359).

- a «Jeg opplever at skolen jobber systematisk for å oppnå et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte»
- b «Jeg opplever at barneskolen jobber/jobbet systematisk for å oppnå et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte»
- c «Lærerne hjelper oss, så alle har noen å være sammen med»

Ungdomsskolen:

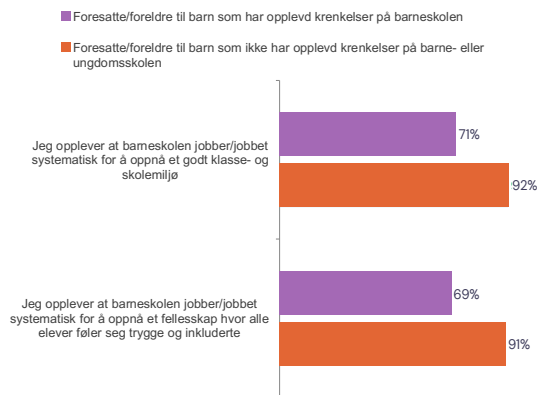
Enighet/uenighet i utsagn knyttet til hvorvidt ungdomsskolen jobber systematisk for et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte blant a ungdomsskolelærere (n=158), b foresatte med barn på ungdomsskolen (n=549) og c ungdomsskole-elever (n=223).

- a «Jeg opplever at skolen jobber systematisk for å oppnå et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte»
- b «Jeg opplever at ungdomsskolen jobber/jobbet systematisk for å oppnå et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte»
- c «Ungdomsskolen jobber/jobbet for å skape et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte»

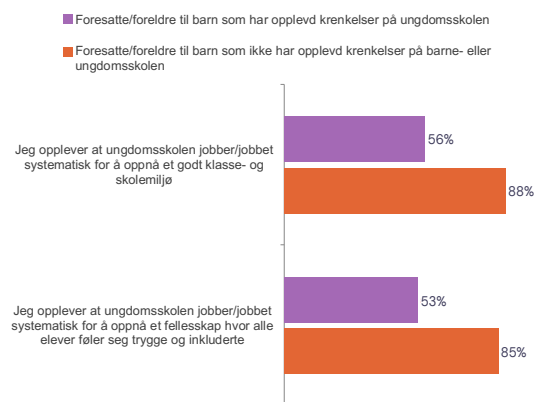
Foresatte med barn som har opplevd krenkelser

Andelene som er enige i at skolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø er signifikant lavere blant foresatte som har barn som har opplevd krenkelser.

Blant foresatte som har barn på barneskolen som har opplevd krenkelser, er det markant lavere andel som opplever at det jobbes systematisk for å oppnå et godt klasse- og skolemiljø og et fellesskap hvor alle elever føler seg trygge og inkluderte (71% og 69%) enn blant de foresatte som ikke har barn som har opplevd krenkelser (92% og 91%).

Tilsvarende er det langt færre foresatte med barn på ungdomsskolen som har opplevd krenkelser som er enige i at ungdomsskolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø (56%) og fellesskap (53%) enn de som ikke har det (88% og 85%). For ungdomsskolen er forskjellene enda mer markante og urovekkende enn for barneskolen.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha et fastsatt opplegg for å sikre sårbare overganger (1., 5., 8. trinn og Vg1), med særlig vekt på fellesskap, inkludering og trygghet. Disse overgangene er viktige, og skolens tiltak må bidra til en trygg og god oppstart.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha et systematisk og helhetlig opplegg for å

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til hvorvidt barneskolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø og et godt fellesskap, blant foresatte med barn på barneskolen (n=747).

Andel foresatte til barn som har opplevd krenkelser på ungdomsskolen (n=141) eller ikke har opplevd krenkelser på barne- eller ungdomsskolen (n=271) som er enige i utsagn knyttet til hvorvidt ungdomsskolen jobber systematisk for et gode klasse- og skolemiljø og et godt fellesskap.

jobbe med sosiale og emosjonelle ferdigheter på alle trinn. Dette er viktig for å sikre at alle elever får det samme tilbudet.

→ **Voksne for Barn mener:** Det må settes av mer tid gjennom skoledagen til lek og fysisk aktivitet. Dette er en anbefaling som elevene selv trekker frem som spesielt viktig.

→ **Voksne for Barn mener:** Elevene må behandles som en ressurs i arbeidet med å fremme inkludering og fellesskap, for eksempel ved å involvere dem i planlegging og gjennomføring av leker og aktiviteter.

Opplevelse av skolehverdagen

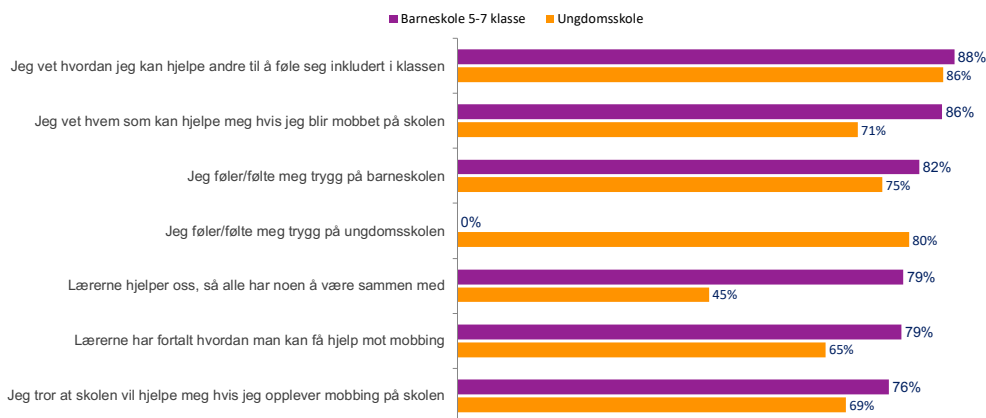
Blant dem som går på barne- og ungdomsskolen i dag, vet de fleste hvordan de kan hjelpe andre til å føle seg inkludert i klassen. Det er en større andel av barneskoleelevene som vet hvem som kan hjelpe dem hvis de blir mobbet (86%) enn blant ungdomsskoleelevene, og forskjellen er enda større når det kommer til om lærerne hjelper elevene til å ha noen å være sammen med; 8 av 10 opplever det på barneskolen, men færre enn halvparten på ungdomsskolen (79% mot 45 %). Det innebærer likevel at så mye som én av fem i barneskolen ikke har opplevd det slik.

Det er også flere på barneskolen som har blitt fortalt hvordan de kan få hjelp mot mobbing (79% mot 65%). Alt i alt er det imidlertid 28% som ikke opplever at lærerne har fortalt dem dette. Rundt 8 av 10 elever føler seg trygge på skolen, og litt færre tror at skolen vil hjelpe dem om de opplever mobbing.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må sikre at alle elever kjenner sine rettigheter og vet hvor de kan søke hjelp ved krenkelser. Dette må gjennomgås regelmessig, som et absolutt minimum én gang hvert semester, og informasjonen må være både tydelig og forståelig for alle elever, og tilgjengelig gjennom skoleåret.

Inkludering – utfordringer

I de kvalitative intervjuene med barneskoleelevene kommer det fram at det ikke er så enkelt å inkludere selv om man vet hva man kan gjøre. Alle barna vi har snakket med mener at inkludering er viktig, men tidkrevende og vanskelig fordi man f.eks. må velge å gå ut av sin egen lek for å spørre om noen vil være med. Hvis de sier nei, står man i et dilemma om å gå fra den som står alene eller velge bort det man egentlig hadde lyst til. Det kan også være at vennegjengen er opptatt av å tøffe seg for hverandre; man kan være redd for å bli utestengt selv hvis man velger å «være snill».

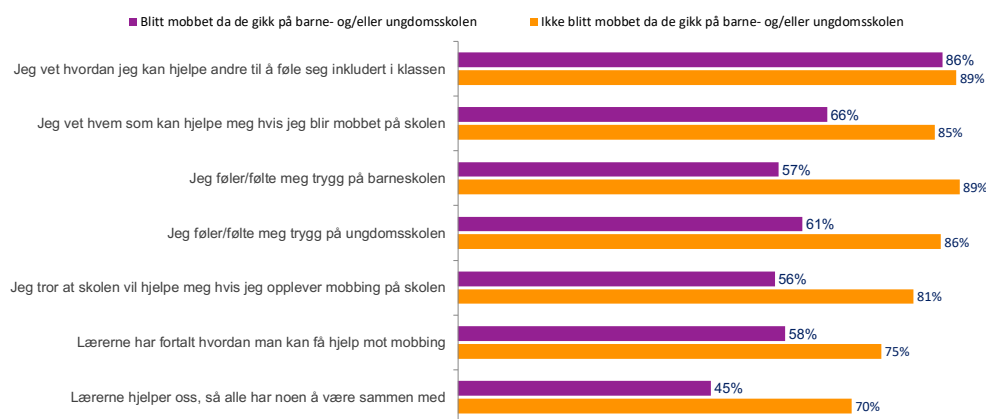

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til mobbing og inkludering, blant nåværende barneskoleelever 5.-7. trinn (n=136) og ungdomsskole-elever (n=223).

Elever som har blitt utsatt for mobbing versus elever som ikke har det

Dersom vi ser på de som har blitt mobbet opp mot de som ikke har blitt mobbet på barne- og ungdomsskolen, er det store signifikante utslag på alle disse parameterne, foruten at de vet hvordan de kan hjelpe andre å føle seg inkludert i klassen.

Aller størst avvik er opplevelsen av å føle seg trygg på barneskolen, hvor 89 % av de som ikke har blitt mobbet følte seg trygge, mot kun 57 % av de som har blitt mobbet. Dernext trygghet på ungdomsskolen, med 86 % mot 61%. De som har vært utsatt for mobbing, opplever i aller minst grad at lærerne hjelper dem så alle har noen å være sammen med (45%).

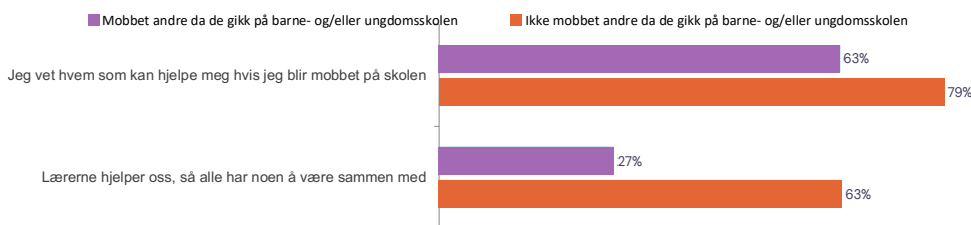
Enighet/uenighet i utsagn knyttet til mobbing og inkludering, blant de som har blitt mobbet (n=365) mot de som ikke har blitt mobbet (n=692) blant elever i alderen 10-19 år.

Avvikene på disse måleparameterne er nesten like store mellom de som har sett andre blitt mobbet og de som ikke har sett det. Det betyr at det å se andre utsettes for mobbing også i stor grad påvirker opplevelsen av trygghet og omsorg på skolen.

Elever som har utsatt andre for mobbing versus elever som ikke har gjort det

Hvis vi sammenlikner elever som har utsatt andre for mobbing med elever som ikke har gjort det på barne- og ungdomsskolen, er det fortsatt forskjeller på de aller fleste parameterne, men det er kun signifikante utslag på to av parameterne. Den største forskjellen er når det gjelder opplevelsen av at lærerne hjelper elevene så alle har noen å være sammen med, hvor kun 27 % av elevene som har utsatt andre for krenkelser ser seg enig i det, mot 63 % av de som ikke har gjort det. Dette kan tyde på at elever som utsetter andre for krenkelser, selv opplever at de ikke får hjelp av læreren og/eller ikke har noen å være sammen med.

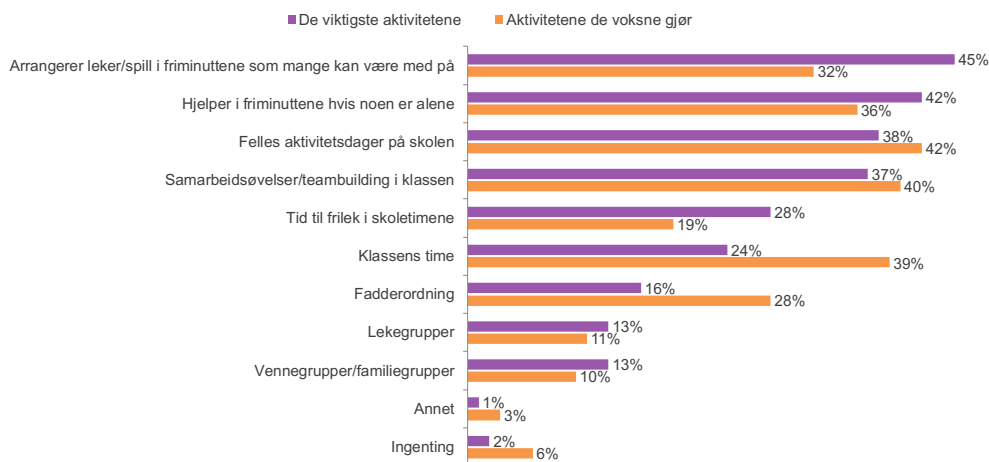
Den andre parameteren gjelder at de ikke vet hvem som kan hjelpe dem dersom de blir mobbet på skolen. At denne parameteren skiller seg signifikant ut, understreker behovet for at arbeidet med mobbing omfatter hele skolemiljøet, også elever som krenker andre, for å sikre at alle vet hvor de kan få hjelp og støtte. Disse elevene kan ha en svakere relasjon til voksne på skolen eller mindre tillit til at de vil få hjelp dersom de selv blir utsatt for mobbing. De kan også ha lavere bevissthet om skolens støttesystemer, enten på grunn av manglende informasjon eller fordi de ikke har erfaring med å få støtte. I tillegg kan denne usikkerheten reflektere en opplevelse av utrygghet i skolemiljøet, som igjen kan føre til sosial usikkerhet eller ensomhet og svekke deres tro på at skolen vil hjelpe dem.

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til mobbing og inkludering, blant de som har mobbet andre (n=66) mot de som ikke har mobbet andre (n=991) blant elever i alderen 10–19 år.

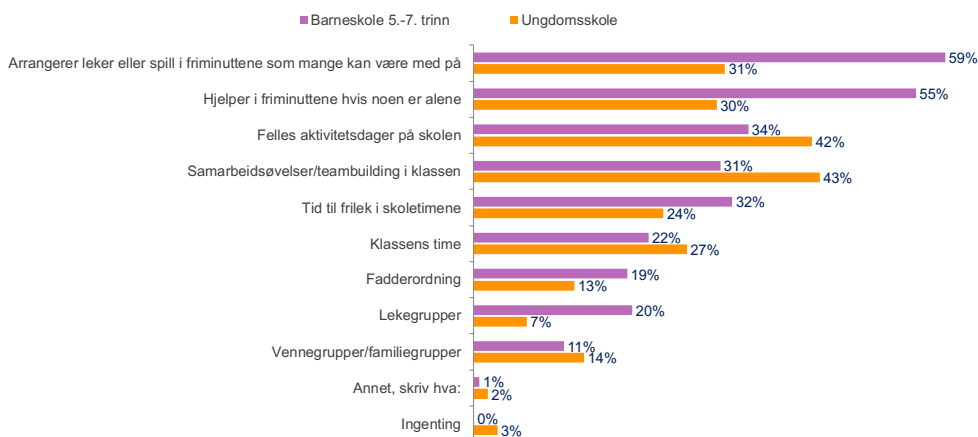
Inkluderende tiltak

Barne- og ungdomsskoleelever opplever at de voksne i størst grad fokuserer på felles aktivitetsdager på skolen (42%) og samarbeidsøvelser/teambuilding i klassen (40%). Elevene selv anser derimot det å arrangere leker og spill i friminuttene som mange kan være med på (45%) og hjelp i friminuttene når noen er alene (42%) som de viktigste tiltakene for at alle skal ha noen å være sammen med på skolen. Alle aktivitetene ser likevel ut til å treffe noen elever (minst én av ti), og alle aktivitetene kan ha stor verdi for den enkelte eleven. Kun 2% av elevene svarer ingenting.

Opplevelse av hvilke aktiviteter som er viktigst mot hvilke aktiviteter de voksne gjør for at alle skal ha noen å være sammen med, blant barne- og ungdomsskole-elever (n=359).

Dersom vi sammenlikner svarene fra elever som nå går på barneskolen opp mot elever som nå går på ungdomsskolen om det de anser som de viktigste aktivitetene for at de skal ha noen å være sammen med, ser vi at det utkrystalliserer seg noen tydelige forskjeller. Barneskoleelevene ønsker seg i langt større grad at det arrangeres leker og spill i friminuttene som mange kan være med på (59%) og hjelp i friminuttene når noen er alene (55%), mens ungdomsskoleelevene først og fremst ønsker seg samarbeidsøvelser/teambuilding i klassen (43%) og felles aktivitetsdager på skolen (42%).

Blant de som nå går på barneskolen er det ingen som svarer «Ingenting», og kun 3 % blant de som går på ungdomsskolen. Så tiltak for inkludering oppleves helt klart som viktig for elevene.

→ **Voksne for Barn mener:** Det må settes av mer tid gjennom skoledagen til lek og fysisk aktivitet. Dette er en anbefaling som elevene selv trekker frem som spesielt viktig.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må arrangere leker eller spill i friminuttene som mange kan være med på, hjelpe i friminuttene hvis noen er alene, ha felles aktivitetsdager på skolen og ha samarbeidsøvelser/team-building i klassen. Dette er tiltak elever selv framhever som viktige.

→ **Voksne for Barn mener:** Elevene må behandles som en ressurs i arbeidet med å fremme inkludering og fellesskap, for eksempel ved å involvere dem i planlegging og gjennomføring av leker og aktiviteter.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må sikre at det er nok synlige ansatte som hjelper elevene inn i fellesskapet i friminutt og overganger.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må ha et systematisk og helhetlig opplegg for å jobbe med sosiale og emosjonelle ferdigheter på alle trinn. Dette er viktig for å sikre at alle elever får det samme tilbudet.

Relasjoner og vennskap

I en av de kvalitative undersøkelsene snakket vi med elever på 5.-7. trinn på fire barneskoler i ulike deler av landet. Det alle trakk frem som det viktigste for å ha et trygt og godt skolemiljø, er gode relasjoner. Alle relasjoner ble nevnt som viktige og relevante, både mellom lærer og elev, lærer og foresatte, foresatte og barn, barn og barn. For at relasjonen skal bli god må man dele og gi av seg selv. F.eks. ble lærere som deltar i lek trukket frem som personer det er lettere å bli trygg på. I tillegg må læreren kjenne elevene, for å kunne tilrettelegge og tilpasse.

Sitat fra elev i barneskolen: «Lærere må særlig bli kjent med elever som har det vanskelig».

Elevene trakk fram vennskap som det aller viktigste for trivsel på skolen. Flere ser verdien av medelever som trivselsledere, og flere nevnte positive minner knyttet til faddere. Erfaringer med vennebenker ble nevnt, men med delte holdninger – noen opplevde å få venner der, mens andre synes det er flaut eller upraktisk å bruke den.

Sitat fra elev: «En gang spurte jeg ei om hun ville sitte med meg og noen andre venner fordi hun ikke hadde noen, hun sa nei, og vi spurte flere ganger, til slutt sa hun ja, og så ble hun vennen vår.»

Sitat fra elev i barneskolen: «Også var det kult med fadder, det husker jeg var stas.»

Hvilken betydning har det å ha venner?

Å ha venner er livsviktig. Det er med på å utvikle deg som person, den sosiale biten er så viktig, både på skolen, men også på fritiden. Har man venner på skolen gjør det deg mer motivert til å være på skolen, fordi du ser mer frem til å være der. Du får det mentalt bedre av å ha venner. Det gir trygghet.

«Det er det lille lyset, det å bli sett!»

Hvilken betydning har det å ikke ha venner?

Det å ikke ha venner er sårt, kjipt og vanskelig. Man blir nesten litt redd for alt når man ikke har venner. Man kan også bli litt selvransakende: Hva har jeg gjort som ikke har venner? Hva er det med meg? Utestenging kan skje allerede i barnehagen. Det skal ikke mye til før man er annerledes. Dette kan føre til skjevutvikling av selvbildet, og dette kan feste seg for livet, og i verste fall føre til at man gjør dårlige valg for seg selv. Den følelsen av å være annerledes er så vond. Alle kan ikke være bestevenner, men alle kan og må behandles med respekt. Man må læres til å bli et godt menneske og å være snill.

«Når det kommer nye elever i klassen blir det enda mer viktig at læreren setter i gang felles aktivitet og lek, slik at den nye eleven inkluderes naturlig.»

«De voksne på skolen må fremme inkludering slik at det virker positivt å skape nye relasjoner, selv om solide vennskap allerede er skapt i en klasse.»

«Det er så viktig med gode relasjoner. Du vil ikke mobbe en du har relasjon til.»

Oppsummering av innspill fra samling med ungdom / unge voksne i Ungt nettverk.

Felles klassemål/regler

Elevene på barnetrinnet snakket også om klassemål eller klasseregler som viktige for at de skal vite hva som forventes. Elevene må være med på å lage målene/reglene, og det må gjøres på en måte som gjør at alle får sagt sin mening, for å sikre at alle har en felles forståelse og enighet om hvordan de ønsker å ha det i klassen og på skolen. Læreren må bruke tid på å lage reglene sammen med elevene, hvert år og i alle klasser, og alle signerer avtalen når de har blitt enige. Også en elev som beskrev seg selv som «urolig og tøysete» i klasserommet, syntes at lærer burde si i fra, på en ikke sur måte, når ting ikke var greit eller det gikk utover andre. Elevene ga generelt tilbakemelding om at det å få beskjed, på en god måte, om at man gjorde noe ugreit var viktig fordi man ikke alltid merket det selv.

Elevene selv snakket om «regler». På den ene siden kan elever oppfatte tydeligheten i «regler» som positiv. På den annen side er regler noe man kan mislykkes i å overholde, og som raskere vil bli forbundet med ulike former for straff/sanksjoner. Vi foretrekker derfor de alternative begrepene «klassemål» og «trivselsavtaler».

Elevenes forslag til klassemål/regler

- Gjør andre trygge og modige.
- Si hei og smil når du møter noen.
- Inviter med andre som ikke har noen å leke med.
- Si stopp hvis det er noen som blir mobba.
- Prøv å si stopp hvis noen plager deg.
- Si ifra hjemme og på skolen, til en voksen.
- Gi det beste av deg selv.
- Læreren må følge mer med på om det er noen som trenger hjelp.

Gode fellesskap

Flere av elevene på barneskolen snakket om «kulturen» blant elevene som utfordrende fordi «mobberne» blir de kule og de som får makt. Lærerne må bidra til å bryte opp små grupper og skape et større fellesskap. En elev forteller at hen har prøvd å «ikke tøffe seg», men opplevde da selv å bli ertet for det. Det kan av og til føles tryggere å gjøre de «dumme tingene» for å ha tilhørighet til et fellesskap. Elevene mener at de/fellesskapet må bli flinkere selv til å si stopp eller gi beskjed om at det ikke er grei oppførsel, og at man kan øve på å si ifra på en grei måte. Det skal ikke være kult å «tøffe seg» eller være «slem», og elevene mener at de kan ha en viktig påvirkning, selv om det er vanskelig å si ifra til andre.

Behovet for tilhørighet kan med andre ord føre til valg vi ellers ikke ville tatt. Dette understreker hvor viktig det er å skape inkluderende fellesskap der alle føler seg verdsatt, uten å måtte handle på måter som strider mot egne verdier.

Elever: Hva er viktigst for å ha det trygt og godt på skolen?

- › Alle barn får bestemme litt og si sin mening.
- › De voksne bryr seg om hvordan du har det på skolen.
- › Lærerne er snille og omsorgsfulle.
- › Alle barn som har det litt vanskelig, får den hjelpen de trenger.
- › De voksne smiler.
- › Skolen er streng på at man ikke skal mobbe.
- › Lærerne som har inspeksjon følger faktisk med på det som skjer, både i skolegården og inne, og at det er flere lærere ute.
- › Alle respekterer hverandres religion og hverandre, og man mobber ikke hverandre for å ha en annen kultur, religion eller hudfarge.
- › Skolen hjelper med at elevene blir kjent, f.eks. via vennegrupper.
- › Det settes av tid til å bli bedre kjent med lærere, f.eks. gjennom lek.
- › Man har en person man kan snakke med om ting som er vanskelige.

Fra gruppesamtaler med 5.-7.-klassinger.

Skoleledere: Gode tiltak

- › Miljøterapeuter og miljøteam.
- › Tverrfaglig lavterskelteam (inkluderer PPT, utekontakter, ledelse, sosiallærer, helsesykepleier; med fastsatte møter der foresatte er invitert til å komme, uten avtale, og drøfte saker).
- › Miljøarbeidere eller andre roller/stillinger uten «fast timeplan» som ivaretar elever som opplever skolen som utfordrende av ulike grunner.
- › God rutine for at kontaktlærerne involverer inspektør når de er bekymret for en elev, for eksempel i friminutt.
- › Trivselsledere, lekesjefer, aktiviteter i friminutt.
- › Økt voksentetthet i skolegård og friminutt.
- › Miljøteam og ledelse i skolegården om morgenen.
- › Felles samlinger, som «skolens time», hvor man er samlet flere trinn sammen ukentlig (ledes av skolens ledelse).
- › Aldersblandede aktiviteter (men egne områder for 1. trinn, slik at de gradvis blir del av et større miljø).
- › Etter-skoletid-aktiviteter (for 5.-7. trinn).
- › Kontinuitet i lærerteam ved overganger; lærere som følger klasser i overgangen 4./5. trinn og 7./8. trinn, så det ikke bare blir nye lærere i disse sårbare overgangene.
- › Flere sosiallærere.
- › Avsatt tid for lærerne til å gjennomføre hyppige elevsamtaler.
- › Revy som engasjerer mange elever, noe som innebærer at elever fra alle trinn blir kjent med hverandre.
- › Strukturerte programmer (som Zippy/Eple/Passport/Drømmeskolen).
- › Supportgrupper i skolen.

Fra kvalitativ undersøkelse blant skoleledere.

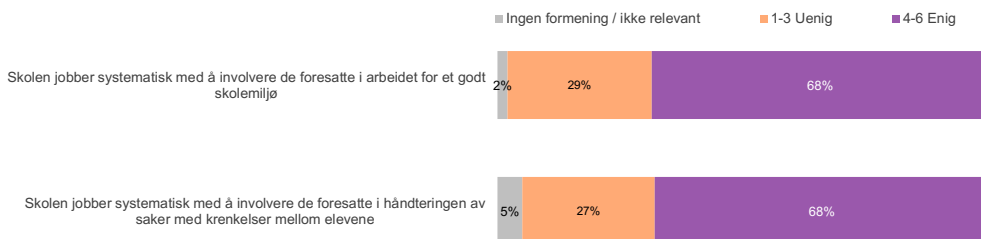

Skole-hjem-samarbeid

Samarbeidet mellom skole og hjem er en av de største utfordringene i arbeidet mot krenkelser. Skolene må bli bedre på å informere og inkludere foresatte, som ofte ikke engang har fått grunnleggende informasjon om plikter og rettigheter. Samtidig må foresatte i større grad møte skolen med tillit og reell samarbeidsvilje når deres barn har opptrådt til skade for andre.

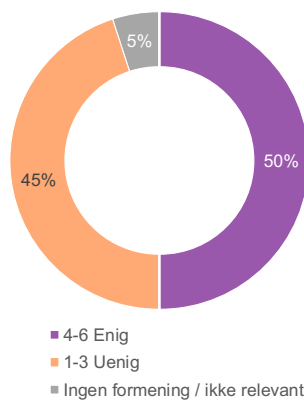
Involvering av foresatte

Mens rundt ni av ti lærere er enige om at skolen jobber systematisk for et godt klasse- og skolemiljø, opplever kun to av tre lærere at skolen jobber systematisk for å involvere foresatte i arbeidet for et godt skolemiljø og ved håndtering av krenkelser mellom elevene (68%).

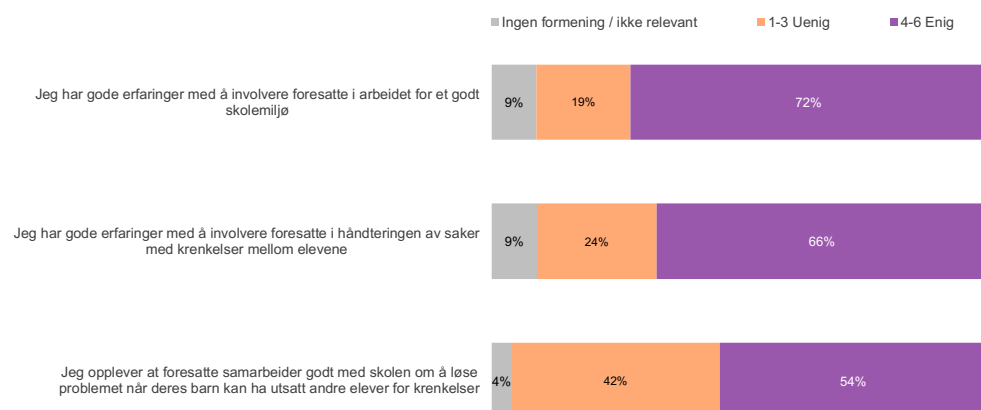

Videre er det kun halvparten av lærerne som opplever at handlingsplanen i tilstrekkelig grad omhandler de foresattes rolle (50%).

Jeg opplever at skolens handlingsplan for trygt og godt skolemiljø i tilstrekkelig grad omhandler de foresattes rolle

Funnene viser at syv av ti lærere har gode erfaringer med å involvere foresatte i arbeidet for godt skolemiljø (72%) og i håndteringen av krenkelser mellom elevene (66%). Samtidig oppgir kun litt over halvparten (54%) at foresatte samarbeider godt med skolen når deres eget barn kan ha utsatt andre elever for krenkelser.

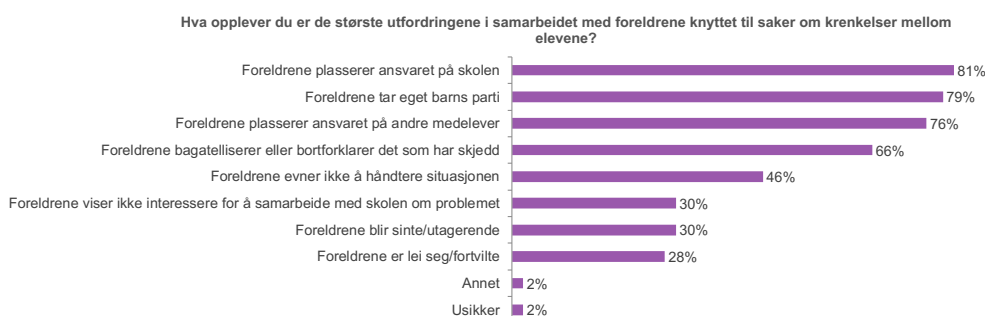
Enighet/uenighet i utsagn om hvorvidt skolen jobber systematisk for klasse- og skolemiljø, fellesskap og involvering av foresatte, blant lærere (n=333).

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til foresattes rolle i arbeidet for et godt skolemiljø og ved håndtering av krenkelser mellom elevene, blant barne- og ungdomsskolelærere (n=333).

Sitat skoleleder: «Burde hatt mer tid til dialog med foresatte som har barn som opplever å ha det utrygt. Foresatte som strever med å se at sakene ofte er sammensatte – og at det er en sammenheng mellom skole og fritid, og at ikke skolen kan løse alle konflikter som skjer på fritida. Ansvarliggjøre foresatte slik at de også er gode forbilder og rollemodeller i samarbeidsprosessen.»

Utfordringer i samarbeidet med foresatte

Lærerne rapporterer at de største utfordringene i samarbeidet med foresatte ved krenkelser mellom elever er at foresatte plasserer ansvaret på skolen (81%), at foresatte tar eget barns parti (79%), at foresatte plasserer ansvaret på andre medelever (76%) og at foresatte bagatelliserer eller bortforklarer det som har skjedd (66%). Disse utfordringene er markant oftere rapportert blant lærerne enn øvrige utfordringer.

Disse funnene kan tyde på at foresatte i noen tilfeller går i forsvar når skolen tar opp krenkelser mellom elever. Samtidig viser de at samarbeid i stor grad kan fungere godt dersom skolen etablerer en konstruktiv dialog.

Sitat lærer: «Foreldrene var interesserte i å høre den andre parts forklaring, og klarte å se nokså objektivt på situasjonen. Gjaldt både foreldrene til den som krenket og den som ble krenket. (...) Samarbeidet ble godt fordi begge foreldreparene hadde tillit til at jeg som lærer ville gjøre det jeg kunne for å løse dette på en ryddig og omsorgsfull måte, uten å dømme noen. Det ble også godt fordi de snakket saklig og respektfullt med hverandre, og var innstilt på å gjøre det de kunne for å bedre forholdet mellom barna deres framover.»

For å styrke samarbeidet og unngå at foresatte går i forsvar, må skolen kommunisere på en måte som fremmer tillit og medvirkning. En lærer lykkes bedre i klasserommet når foresatte føler tilhørighet til skolen og opplever seg som en del av fellesskapet. Når foresatte har en positiv relasjon til skolen og opplever seg inkludert som en ressurs, vil de i større grad være åpne for samarbeid – også i krevende situasjoner.

Sitat lærer: «Foresatt tok raskt tak i saken også på hjemmebane og var åpen og klar for samarbeid med skolen. Foresatt forsto at man også må gi konsekvenser utenfor skolen for å få slutt på krenkelsene og gjøre slik at eleven forsto at deres oppførsel var uakseptabel. I tillegg kunne jeg som lærer og foresatt sammen dele

Hvilke utfordringer lærere anser som størst i samarbeidet med foresatte knyttet til saker om krenkelser mellom elevene, blant lærere som svarte negativt på «Jeg opplever at foresatte samarbeider godt med skolen om å løse problemet når deres barn kan ha utsatt andre elever for krenkelser» (n=247).

på å være «kjipe» og eleven forsto at det ikke handlet om at jeg som lærer ikke likte eleven, men at det heller handlet om handlingene og ikke eleven som person. På denne måten var det lettere å gi eleven en helhetlig forståelse av situasjonen samtidig som det ikke gjorde at hverken elev eller foresatt fikk et dårlig forhold til skolen.»

Sitat lærer: «Alle parter fokuserte på hendelsen fremfor personer og ble derfor ikke så følelsesmessig involvert.»

En sentral del av samarbeidet mellom skole og foresatte er hvordan skolen kommuniserer sine vurderinger og tiltak. Når en lærer tar kontakt med foresatte om en hendelse, bør samtalen bære preg av omsorg for barnet og en tydelig begrunnelse for tiltakene som settes i verk. Ved å formidle hvorfor et tiltak er nødvendig, hvordan det kan støtte barnet og hvilken målsetting skolen har, blir det lettere for foresatte å forstå skolens rolle som en samarbeidspart fremfor en motpart.

Når skolen legger vekt på fellesskap, åpenhet og en felles forståelse av barnets beste, styrkes muligheten for et godt samarbeid. At mange lærere allerede har gode erfaringer med å involvere foresatte, viser at dette er mulig, men skolen må aktivt legge til rette for at alle foresatte opplever seg sett, involvert og hørt i arbeidet med elevmiljøet.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må systematisk informere foresatte om hvordan det arbeides med skolemiljøet, elevenes rettigheter og skolens plikter, samt hvordan foresatte kan spille en konstruktiv rolle i å støtte barnas skolehverdag og bidra til et trygt miljø.

→ **Voksne for Barn mener:** FAU må være en viktig ressurs i dette arbeidet ved å forankre skolens forventninger, legge til rette for dialog og styrke samarbeidet mellom skole og hjem.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolens handlingsplan må i større grad omhandle foresattes rolle, med en tydelig plan for hvordan de skal inkluderes både i det brede arbeidet for et godt klasse- og skolemiljø og i håndteringen av saker med krenkelser.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolene må utarbeide klare forventninger til foresatte i saker der deres barn har krenket en annen elev. Disse forventningene må være lett tilgjengelige og kommuniseres gjennom skolens regelverk, foreldremøter og individuell oppfølging.

Skoleledernes erfaringer

Lærernes opplevelser ble bekreftet i tilbakemeldingene fra skoleledere i den kvalitative undersøkelsen. Flere skoleledere rapporterte at de opplever det som en utfordring med varierende engasjement fra foresatte i saker relatert til skolemiljø. Det gjelder spesielt når det er snakk om foresatte til elever som krenker andre. Det kan være krevende å oppnå godt samarbeid i konfliktsaker. Samtidig kan foresatte ha urimelige eller uriktige forventninger til hva skolen faktisk kan og skal gjøre, noe

som igjen legger et urimelig press på skolens kapasitet. Det er også en utfordring at det kan være snakk om komplekse saker som involverer fritiden, utenfor skolens kontroll.

For å forebygge misforståelser og sikre et konstruktivt samarbeid mellom skole og hjem, må skolen bruke foreldremøtene aktivt til å tydeliggjøre hvilke oppgaver som ligger innenfor skolens mandat, hva som ligger utenfor skolens ansvarsområde, og hvilken rolle foresatte har i skolemiljøarbeidet. Når foresatte har realistiske forventninger til skolens arbeid og samtidig forstår sitt eget ansvar i oppfølgingen av barnet, vil det være lettere å etablere en god samarbeidskultur.

Sitat skoleleder: *«Vi ønsker oss enda flere foresatte på foreldremøter, og er ikke fornøyde før vi har alle på plass.»*

Sitat skoleleder: *«Opplever til stadighet at foresatte forventer ting fra skolen som er langt utover skolens mandat. Det kan svekke tillitsforholdet når skolen ikke kan innfri. Kan være sårbar i slike saker.»*

Sitat skoleleder: *«Å få opp foreldreengasjementet er krevende. Mange foresatte gir for mye slipp når ungdommene begynner på vgs. Vi trenger at foresatte fortsetter å engasjere seg for et godt elevmiljø og gode relasjoner mellom ungdommene.»*

Skoleledere opplever at de viktigste forutsetningene for håndteringen av krenkelsessaker, er god kommunikasjon og dialog, tillit mellom partene, at elev og foresatte føler seg hørt, tydelige roller og ansvarsfordeling, systematisk relasjonsbygging og god informasjonsflyt.

Sitat skoleleder: *«God, åpen og ærlig kommunikasjon, med fokus på relasjonsbygging, i fra det øyeblikket en elev får en ny kontaktlærer. Og da menes her både med elever og foresatte.»*

Sitat skoleleder: *«At elev og foresatte opplever å bli hørt og tatt på alvor.»*

Sitat skoleleder: *«Ta kontakt med foresatte så raskt som mulig. Ha lav terskel for å opprette aktivitetsplaner. Ikke bagatelliser foresattes opplevelse.»*

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må aktivt bruke foreldremøtene til å tydeliggjøre skolens oppgaver, avgrense ansvarsområder og konkretisere foresattes rolle i skolemiljøarbeidet. En felles forståelse av ansvar og forventninger vil styrke samarbeidet og bidra til å forebygge misforståelser og unødvendige konflikter.

Kjennskap til plikter og rettigheter

Mange foresatte mangler grunnleggende kunnskap om skolens plikter og elevens rettigheter ved krenkelser, og har ikke fått informasjonen de har krav på fra skolen. Rundt tre av fire foresatte oppgir å ha kjennskap til skolens plikter og elevens rettigheter ved krenkelser mot en elev (75% & 70%). Det er altså en betydelig andel som ikke er kjent med disse forholdene.

Enighet/uenighet i utsagn knyttet til kjennskap til skolens plikter og elevens rettigheter ved krenkelser mot en elev, blant foresatte med barn i barneskole-, ungdomsskole- eller videregående skolealder (n=1319).

En tidligere undersøkelse utført av Respons Analyse på vegne av Voksne for Barn, i 2022, viser at 42% av alle foresatte med barn i skolen enten ikke har fått, eller ikke husker å ha fått, informasjon fra skolen om rettigheter og plikter knyttet til skolemiljø, herunder saker som gjelder krenkelser. Dette handler spesielt om skolens aktivitetsplikt for å sikre et trygt og godt skolemiljø, og om elevens og foresattes rett til å melde saken til statsforvalteren hvis de mener skolen ikke følger opp, som nedfelt i opplæringsloven.⁴

Opplæringsloven stadfester at skolene har plikt til å gi denne informasjonen. Utdanningsdirektoratet (Udir) har i sine retningslinjer blant annet spesifisert at det kan være riktig «å gi informasjon flere ganger i året, i konkrete situasjoner og ved henvendelser om at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø». Tolk må benyttes ved behov. Skolene «må i alle tilfeller sikre at informasjonen når alle den er ment å nå». Udir stadfester også at det ikke holder å gi informasjonen via elevene – den må gå direkte til foresatte.

22% svarer at de ikke har fått slik informasjon, mens 20% svarer at de ikke vet om de har fått den. En del foresatte har sikkert fått informasjon, men glemt det. Informasjonsplikten er imidlertid såpass sterk at hvis skolene virkelig har informert på det viset de skal, burde foresatte generelt ha fått det med seg. Blant de foresatte som har blitt informert, er det stor variasjon på hvor mange ganger de har mottatt informasjonen. Mange husker bare å ha fått informasjon én gang. Vi ser også at bare én av tre sier de har fått skriftlig informasjon om dette temaet. Dette er en annen statistikk det skulle være veldig lett for mange skoler å forbedre. Både ranselpost og nettside er enkle virkemidler for å nå flere.

→ **Voksne for Barn mener:** Skolen må systematisk informere foresatte om hvordan det arbeides med skolemiljøet, elevenes rettigheter og skolens plikter, samt hvordan foresatte kan spille en konstruktiv rolle i å støtte barnas skolehverdag og bidra til et trygt miljø.

→ **Voksne for Barn mener:** FAU må være en viktig ressurs i dette arbeidet ved å forankre skolens forventninger, legge til rette for dialog og styrke samarbeidet mellom skole og hjem.

⁴ <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Laringsmiljo/skolemiljo-udir-3-2017/5.-skolene-skal-informere-elever-og-foreldre>

Elever i sårbare livssituasjoner

En av de viktige – og krevende – utfordringene som ble belyst i samlingene vi gjennomførte i ROM Ung, hvor deltagerne var ungdommer med foresatte som sliter med ulike utfordringer, og/eller ungdommer som selv sliter, er at en del barn befinner seg i flere sårbare situasjoner samtidig. Samtidig som skole-hjem-samarbeid kan være avgjørende i arbeid mot krenkelseser, kan det ikke tas for gitt at elever alltid har foresatte som er i stand til å være den støtten de trenger. Det kan være foresatte som sliter med egne psykiske eller andre helsemessige utfordringer, og barn og unge som selv sliter psykisk. I verste fall er det snakk om barn som vokser opp med fysisk og/eller psykisk vold hjemme, og hvor mobbingen innebærer at skolen bare er én av flere utrygge arenaer i deres liv.

Ingen lærer eller helsesykepleier har som oppgave å være den primære, trygge omsorgspersonen for et barn. Og likevel er det akkurat hva de voksne som elevene møter i skolen i noen tilfeller vil være, fordi de andre trygge voksenpersonene i praksis ikke finnes, eller sliter med å fylle sin rolle. Ingen skoleansatt (eller ansatt i skolehelsetjenesten) kan overta de foresattes rolle. At de foresatte ikke fyller sin rolle på det vis barna trenger, understreker imidlertid viktigheten av at skolen fyller sitt ansvar for trygghet på den ene, livsviktige arenaen de skoleansatte har styring over.

Ikke alle barn har en trygg voksen i livet sitt

- › Det er viktig å huske at unge pårørende – barn og unge med foreldre som sliter med psykiske vansker, rus eller andre utfordringer – er ekstra sårbare både for å mobbe og for å bli mobbet.
- › Pass på at alle barn har «den ene», trygg voksne som alle barn trenger. Ikke ta som en selvfølge at alle har en trygg voksen i sine foreldre eller en lærer.
- › Skoler må være forsiktige med å stenge foreldre ute fra foreldresamarbeid, ved for eksempel å ikke tåle eller ta imot foreldre med rusutfordringer. Når disse ikke får mulighet til å delta i skole-hjem-samarbeidet, går det ut over barn som allerede lever i et sårbart hjem.
- › Ta ansvar for at det er trygt rundt barnet, for eksempel med familieråd eller lignende metoder.

Innspill fra deltagere i ROM Ung.

Foreldres kan / bør / må:

- › Hjelpe barna sine med å få venner (mest utenfor skolen), og lære barna å prøve selv.
- › Støtte og gi mot og trygghet.
- › Lære barna sine å ikke utestenge andre, å være hyggelig mot andre og å vise respekt.
- › Ha et godt forhold til skolen og lærerne.
- › Bry seg om hvordan du har hatt det på skolen, og spørre om dagen din.
- › Engasjere seg i skolen og bli kjent med andre voksne, både foreldre og lærere.
- › Lage god relasjon med barna fra de er små.
- › Ta meldinger fra skolen på alvor.
- › Ikke alltid være «på lag» med egne barn, men vise at de hjelper dem likevel og samtidig fortelle at «sånn ikke er greit».
- › Være påkoblet!
 - o Ikke slutte å bry seg.
 - o Prøve å finne ut hva som har skjedd.
 - o Følge med!

«Det som var fint før var at foreldrene fikset vennegrupper/vennetreff. Vi har vært på bowling og fisketur. Ja, og når de lagde klassetreff. Jeg savner det!»

Fra gruppesamtaler med 5.-7.-klassinger.

Supportgrupper i skolen

Supportgrupper i skolen er et tiltak som skal bidra til at elever som ikke trives, blir utestengt eller opplever mobbing, får hjelp så raskt som mulig ved å engasjere medelever omkring dem.

Supporttgrupper i skolen er en manualbasert intervensjon for inkludering og forebygging av mobbing. Målet er å inkludere eleven det gjelder, stoppe utestenging og støtte sosial utvikling. Tiltaket er basert på en løsningsfokusert tilnærming som retter oppmerksomheten mot styrker, ressurser, muligheter og mål. Supporttgrupper involverer medelever for å støtte eleven det gjelder, og gir elevene mulighet til å være viktige bidragsyttere. Intervensjonen baserer seg på elevmedvirkning og elevinitiativ. I samarbeid med OsloMet har Voksne for Barn gjennomført et pilotprosjekt over to år med gode resultater. Vi har innhentet erfaringer fra fem barneskoler som har benyttet tiltaket på Østlandet og i Innlandet.

Mobbing og utenforskap

«Anton» opplevde mobbing og utenforskap over flere år. Han fikk mange stygge kommentarer. Han hadde gitt opp å få hjelp. Mor tok kontakt etter å ha fått informasjon om Supporttgrupper. «Anton» var motivert, men skeptisk til om det ville hjelpe. Sammen ble vi enige om å ta med to av de guttene som han opplevde var driverne bak utestengingen. Disse hadde høy stjerne i klassen, og slengte ofte kommentarer. I tillegg ble to gutter som han opplevde som snille og støttende, samt to jenter i klassen som han stolte på, invitert.

Jeg fortalte Supporttgruppen kort om at «Anton» ikke trivdes på skolen. Elevene forsto at han hadde det vanskelig. De viste stor vilje til å hjelpe og kom med gode forslag til hva som kunne hjelpe. Dette fikk de ros for.

Etter en uke hadde jeg en ny samtale med «Anton». Han kunne fortelle at han hadde det mye bedre på skolen. Det var slutt på kommentarer. I tillegg opplevde han å bli inkludert i situasjoner som han tidligere var blitt ekskludert fra.

Jeg hadde et nytt møte med Supporttgruppen. De var stolte av resultatet og kom med flere forslag. På det tredje møtet med gruppen, lurte de to guttene som hadde utestengt eleven på om det var tilfeldig at det var de som var plukket ut. «Det var nemlig vi som var de verste», sa de. Jeg takket for ærligheten og skrøt av deres evne til å snu situasjonen.

Denne måten å skape endring på opplever jeg som både effektiv, ivaretagende og god. Elevene opplever mestring, og de blir motivert for å skape endring og bry seg om medelever. Det har også hatt ringvirkninger i klassen. Gruppen har blitt opptatt av at de sammen er sterkere, og at de sammen kan få slutt på andre utfordringer i klassen.»

Overgang fra barnehage – få seg venner

«Jeg har hatt Supporttgruppe også i første klasse, hvor skolen fikk tilbakemelding fra foresatte om at jenta var veldig aggressiv og lei seg hjemme om ettermiddagene. Da begynte vi å observere først, og så skjønte vi at hun hadde ingen. Hun kom fra barnehagen som den eneste. Vi hadde lyst til å prøve en Supporttgruppe med henne.

Da jeg snakket med henne, sa hun at hun ville ha venner, men at det var ingen. Så spurte jeg hvem hun ville være sammen med, og hun sa hvem hun ønsket. Det var ingen som var negative til henne, men hun fikk ikke innpass. Så snakket jeg med lærer, og spurte hvem han tenkte at hun kunne kobles med.

Jeg sa til elevene at det er en elev som har det litt vanskelig på skolen, og jeg spurte om de kunne tenke seg hvem det var. Da svarte de henne, de var klar over det. Hva kan vi gjøre? De kom med masse forslag. På én uke: Faren kom og gråt, det hadde endret seg på én uke. Hun har lekt hele tiden siden, både før og etter sommeren, og har det supert ennå. Hun har vært sammen med elever i sommerferien. Hun er med folk hjem og har med folk hjem, og jeg ser henne leke hver dag.»

Flyktning – få seg venner

«Vi har ei jente, en flyktning, som var veldig trist og lei seg, veldig deprimert, med bekymringsfullt fravær, på vårparten. Vi hadde et møte i mai. Hun ville egentlig bare tilbake til hjemlandet, hun følte mye på språk, var ikke interessert i skole eller venner. Etter sommerferien var det fortsatt stort fravær. Vi hadde et nytt møte med flyktningstjenesten. Var enige om at vi skulle sett i gang en Supporttgruppe. Vi har hatt fire møter med gruppa.

Nå er hun på skolen. Veldig gode erfaringer med den Supportgruppa vi valgte ut – ikke noen hun opplevde var vanskelige, men de hun tenker hun ønsker å være venn med. Hun ble inkludert, hun ble tatt med i lunsjen. De begynte med at de sa hei til henne. «De sier hei til meg.» Vi opplevde jo at mor strevde litt med å sette grenser og få jenta på skolen. Vi hadde også et møte hvor vi var veldig direkte. Mor har hatt samtale med familierapeut. I vår sto hun på et hjørne, uten blikkontakt. Senest i dag løp hun rundt med gutta etter seg og spilte og lo.»

Høyt skolefravær

«Kanskje den mest ubetingede suksessen var en elev med veldig høyt skolefravær. Det var en utfordring i gjennomføringen, for han var jo borte mye av tiden. Han var veldig nedtrykt. Vi tok med elever som kunne være litt tøffe i tonen, og elever han ønsket å bli kjent med.

Det er nesten mest rørende å se den endringen hos folka som sitter i Supportgruppen. De som kommer inn og vet at de gjør litt galt, de kommer inn og sitter helt etter oppskriften – flate og duknakket på det første møtet. Og så nevner vi jo ikke at du har gjort ditt og du har gjort datt. Vi prøver veldig å normalisere: Livet går opp og ned for alle, og akkurat nå har han det vanskelig. Da får vi inn masse forslag, og så registrerte vi etter hvert.

I begynnelsen var han ikke der så mye, så så han vel et og annet lysglimt. Gruppa ble litt frustrert, fordi han var veldig mye borte. Men så så vi plutselig at den ene – den som hadde vært hardest – da han så at han ikke hadde kommet inn på samlingsstund, det var 300 elever på gulvet, gikk han ut, hentet ham inn, satte seg ned sammen med ham og fulgte med ham ut etterpå.

Så ble det bedre utover våren. Så på høsten, når vi begynte opp igjen nå, tok vi Supportgruppen inn igjen. Vi ventet på at gruppa skulle komme. Da var han en av dem. Det er som et lite mirakel. Han er aktiv i friminuttene.

Både rektor og inspektør var med på den første opplæringen. Det gjør det lett å koble rektor på.

Vi trenger ikke ryggdekning, men noen til å forsterke budskapet.»

Forebygging

«Nå i høst hadde vi en individsak som er helt nydelig. Vi fikk en ny gutt i 7. klasse. Det er ikke så vanlig med nye elever i 7. Bor i beredskapshjem, har store vansker, språkvansker, litt rar atferd. Så vi gikk i gang ganske fort med Supportgrupper. Det var ikke en mobbesak, men en forebyggende sak. Vi tenkte fort hvilke elever vi tenkte var gode ambassadører. Vi gjorde det litt annerledes. Vi tok ikke de vi nødvendigvis tenkte at han ville henge med, men de sterkeste og mest prososiale elevene i klassen. Nå: Ingen tuller med ham, de spiller spill med ham i friminuttene. Det gjør noe med hele klassen. De elevene vi tenkte han kanskje ville henge med, de synes nå at han er en litt fin fyr å henge med. Barnevernet opplevde at det kom venner på døra. Den ansatte i barnevernet gråt: «Hvordan kunne dette skje?» Når vi spurte elevene hvordan de kunne se at han har fått det bedre, sa den ene jenta: Han virker mer trygg, og gjør ikke sånne rare ting som utrygge folk gjør.»

Inkludering

«Det var en fjerdeklassegutt som følte seg utenfor, blant annet garderobesituasjoner. En veldig forsiktig gutt som syntes at mye var skummelt. Han var på skolen for å lære. Vi lagde en aktivitetsplan, men det viktigste var at han skulle få noen å henge med. Vi hadde møte med foreldrene, vi hadde kladda en plan, vi skulle passe på at det er en mann i garderoben, men rosinen i pølsa var at vi skulle prøve et tiltak som heter «Supportgrupper». Når du sitter der og får forklart det litt rolig og godt: Du ser det på foreldrene, dette har de tro på, dette gir mening.»

Samfunns- økonomiske kostnader av mobbing i grunnskolen

Ved Menon Economics.

De langsiktige samfunnsøkonomiske konsekvensene av mobbingen av dagens elever på 5.-10. trinn er trolig mellom 16 og 65 milliarder kroner. Dette gir et viktig perspektiv på de økonomiske ressursene samfunnet kan prioritere å bruke på forebygging og tidlig innsats.

Undersøkelsen

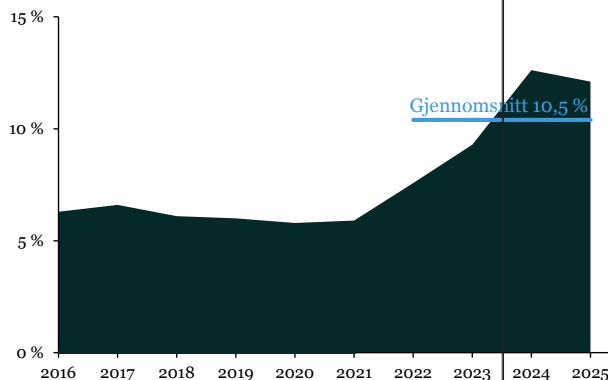
Menon Economics har, på vegne av Voksne for Barn, utarbeidet flere scenarier for de samfunnsøkonomiske kostnadene forårsaket av mobbing. Datagrunnlaget og analysene er samlet i en egen rapport som publiseres parallelt med nærværende rapport.

Sammendrag fra Menon Economics

Mobbing i grunnskolen har alvorlige konsekvenser for ofrene. Konsekvensen kan være psykiske helseproblemer, svekkede skoleprestasjoner og sosiale ferdigheter, varig utenforskap og selvmord. Til tross for flere tiltak for å redusere mobbing, har elevene rapportert om en betydelig økning fra 2021 til 2024. I perioden fra 2022 til 2025 oppga 10,5 prosent av elever fra 5. til 10. trinn å bli mobbet jevnlig. En svensk studie anslår at 10 prosent av de som mobbes får varige konsekvenser i voksenlivet. Legger vi til grunn forutsetningene i den svenske studien, finner vi at den samfunnsøkonomiske kostnaden av mobbing på varig utenforskap for elever som går i 5.-10.-trinn i dag utgjør 16 milliarder kroner. Den svenske studien er tydelig på at forutsetningene som er lagt til grunn er konservative. Med mer realistiske forutsetninger finner vi at denne kostnaden utgjør mellom 25 og 65 milliarder kroner.

Mobbing har over mange år vært et aktuelt tema i samfunnsdebatten. Basert på målet om at elever skal ha et trygt og inkluderende skolemiljø foreslo NOU 2015:2 om lag 100 tiltak med formål om å bedre rettssikkerhet og rettsvern for elevene, innføre nulltoleranse for mobbing i skolen, bedre involvering og samarbeid med elever og foreldre, tydeligere ansvarliggjøring av skoleeieren og skolen, øke kapasitet/kompetanse til å arbeide med skolemiljø og styrket støttesystem. Til tross for flere tiltak for å redusere mobbing, har

elevene rapportert om en betydelig økning fra 2021 til 2024, se Figur S.1. I perioden fra 2022 til 2025 oppga 10,5 prosent av elever fra 5. til 10. trinn å bli mobbet jevnlig.

*Skoleåret 2024/2025 er eksempelvis oppgitt som 2025 i figuren. Kilde: Elevundersøkelsen 2023

Vi finner at de samfunnsøkonomiske konsekvensene av mobbing på varig utenforskap er av stor betydning. Basert på det svenske studiet og fire scenarier finner vi at denne samfunnsøkonomiske kostnaden kan utgjøre mellom 16 og 65 milliarder kroner for barn som i dag går i 5.-10.-trinn. De samfunnsøkonomiske kostnadene av mobbing av elever i 5.-10.-trinn omfatter mer enn mobbingens innvirkning på varig utenforskap og er usikre. Anslagene får imidlertid tydelig frem at de samfunnsøkonomiske kostnadene ved at samfunnet ikke evner å etablere trygge oppvekstmiljø er store.

Våre beregninger tilsvarer at de samfunnsøkonomiske kostnadene av mobbing på varig utenforskap for elever som i dag går i 5.-10.-trinn, utgjør mellom 5,9 og 24,1 millioner kroner per skole i gjennomsnitt. I den grad man vet at tiltakene som iverksettes reduserer mobbingen av elever, kan man ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv forsvare å bruke betydelig mer ressurser per skole for å redusere omfanget av mobbing.

Figur S.1 Mobbing på skolen – andelen elever i 5.–10. trinn som svarer at de blir mobbet 2–3 ganger i måneden eller oftere, i prosent*

**Voksne
for Barn**

Lille Grensen 5 > 0159 Oslo
Tlf: 488 96 215 > vfb@vfb.no > vfb.no